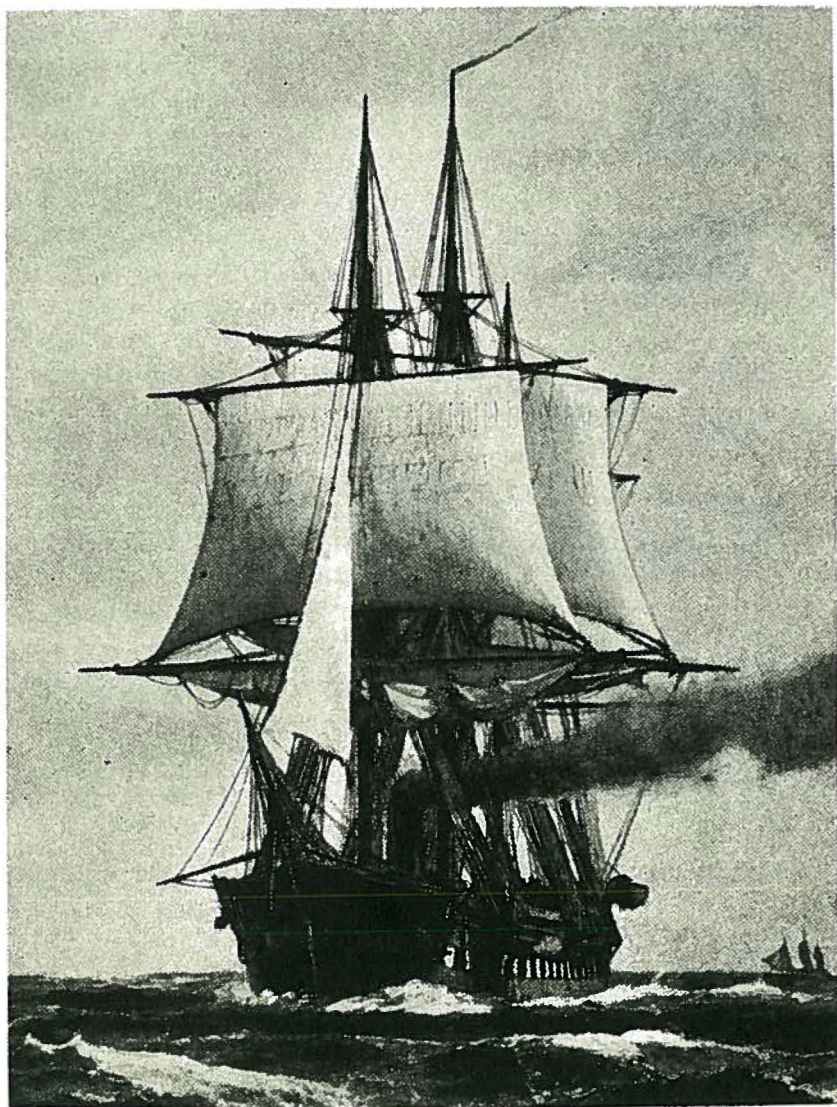

Marinehistorisk Tidsskrift

MAJ-AUGUST 1971

4. ÅRGANG

NR. 2⁵³

MØDEINDKALDELSER INDE I TIDSSKRIFTET

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
maj-aug. 1971 4. årg. nr. 2-3

udgives af
Marinehistorisk Selskab
Selskabet Fregatten Jyllands
Venner og Selskabet Orlogs-
museets Venner

ekspedition:
Lektor Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A
2800 Lyngby, tlf. 87 22 54

redaktion:
Cand.mag. Hans Chr. Bjerg
Akademivej 35, 2. tv.
2800 Lyngby, tlf. 87 01 72

udsendes
4 gange om året til med-
lemmerne af de tre udgivende
selskaber

abonnement
kan tegnes gennem de udgiver-
de selskaber eller ved henvæn-
delse til ekspeditionen

eftertryk
med kildeangivelse tilladt

forsiden
forestiller Melbyes maleri
af fregatten JYLLAND

Tidsskriftets maj-nr. udeblev og
det udsendes da i stedet for som
et dobbeltnummer i august.
Der er tidligere fra denne rubrik
peget på landets to "maritimhisto-
riske skandaler" - Orlogsmuseet
og fregatten JYLLAND. I gennem
adskillige år har den kreds, der
har stået bag bestræbelserne for
at bevare fregatten, søgt at få en
klar tilkendegivelse fra myndighe-
dernes side om disses forhold til
fregatten. Dette er endnu ikke
lykkedes. Orlogsmuseet, der i en
årrække har ført en fritsvævende
tilværelse, er nu endelig kommet
på finansloven, men med et så lil-
le beløb, at det må opfattes som
symbolsk. Et stort skridt er ta-
get, men alligevel er museets si-
tuation idag af en sådan karakter,
at det har anmodet politikerne om
en klar tilkendegivelse af, om hvor-
vidt man ønsker museet videreført
eller ej. Står Orlogsmuseet over
for en midlertidig lukning?

H. C. BJERG

M A R I N E H I S T O R I S K S E L S K A B

Selskabet afholder almindelig medlemsmøde torsdag den 30. september
1971 kl. 20 i Søofficersforeningens lokaler, Overgaden O. Vandet 62 B,
hvor

kømandørkaptajn R. Steen Steensen

vil tale om

Krigsskibets æstetik

Efter mødet vil der blive serveret 3 stk. smørrebrødssnitter, øl, kaffe og kage
incl. servering for 12 kr. Indtegning til spisning må ske til sekretæren, lektor
Barfod, tlf. 87 22 54, senest tirsdag den 28. september.

Styrelsen

SELSKABET "FREGATTEN JYLLANDS VENNER"

Ved generalforsamlingen, der afholdtes den 29. april 1971 konstituerede bestyrelsen sig som følgende:

Kommandørkaptajn Kai U. C. V. Hertz, fg. formand
 Grosserer Viggo Topsøe-Jensen, næstformand
 Politiasistent S. A. Jensen, tilsynsførende i Ebeltøft
 Kontreadmiral F. H. Kjølser, kommitteret
 Civilingeniør H. E. Raun, fg. kasserer
 Proprietær Per Kjølser
 Cand. mag. Hans Chr. Bjerg
 Overlæge Baastrup
 Direktør E. Friisager

Postadressen vil indtil videre fortsat være Brolæggerstræde 9, 1211 Kbh. K.

MARINEHISTORISK SELSKAB

På den i foråret afholdte generalforsamling drøftedes evt. gennemførelsen af studiekredse i foråret 1972. Der blev i denne forbindelse nævnt to muligheder:

- a. Almindelig diskussion af A. T. Mahan: The Influence of Seapower upon History 1660-1783, der er udkommet i en amerikansk billigbogsudgave.
- b. Den dansk-norske flåde omkring 1750. I denne forbindelse var det tanken, at hver deltager påtog sig at holde et mindre foredrag for de øvrige deltagere om et specielt emne inden for denne problematik. De fleste af disse foredrag kunne da efterhånden bringes i Marinehistorisk Tidsskrift - en kærkommen ting for redaktøren!

Interesserede bedes skrive eller henvende sig til cand. mag. Hans Chr. Bjerg, Akademivej 35, 2., 2800 Lyngby, tlf. 87 01 72. Der kan formodentlig kun blive tale om gennemførelse af een studiekreds. Såfremt et tilstrækkeligt antal melder sig, vil den studiekreds hvortil der er tilmeldt sig flest sandsynligvis blive gennemført. Men - i første omgang er det vigtigt, at De blot tilkendegiver Deres interesse.

Styrelsen

VÅBENHISTORISK SELSKAB

Som led i et påbegyndt samarbejde mellem Marinehistorisk Selskab og Våbenhistorisk Selskab skal vi meddele, at civilingeniør Ole Crumlin-Pedersen den 4. november 1971 kl. 19.30 i Tøjhusmuseets foredragssal vil holde foredrag om Søspærringer og Undervandsarkæologi. Alle medlemmer af de selskaber, der står bag Marinehistorisk Tidsskrift er velkomne. Tilmeldingen til den efterfølgende spisning foregår på selve mødet.

red.

TØJHUSEETS FOREDRAGSRÆKKE 1971-72

1. Verdenskrig og Danmark

I rækken indgår følgende foredrag:

Major K. V. Nielsen: "Nye tanker i krigsudviklingen"

tirsdag den 12. okt. 1971

Museumsinspektør, cand. mag. Arne Orloff: "Maskingevær og Stillingskrig"

tirsdag den 26. okt. 1971

Oberstløjtnant A. Skjødt: "Skyttegravskrig og Gaskrig"

tirsdag den 9. nov. 1971

Museumsinspektør, cand. mag. Inga Flemming Rasmussen:

"En revolution i uniformsudviklingen" tirsdag den 23. nov. 1971

Oberst K. Jørgensen: "Flyvemaskinen, et nyt våben"

tirsdag den 1. feb. 1972

Oberst H. G. Hansen: "Artilleri og Panser"

tirsdag den 15. feb. 1972

Kommandørkaptajn E. Borg: "Flådens neutralitetsvagt 1914-18"

tirsdag den 29. feb. 1972

Oberstløjtnant H. Klint: "Sikringsstyrken i Danmark"

tirsdag den 14. mar. 1972

Alle foredrag afholdes i Tøjhusmuseets foredragssal, indgang:
Frederiksholms Kanal 29, og begynder kl. 20 præc.

Indtegning til foredragsrækken på Tøjhusmuseets kontor, evt. telefon:
II 60 37 lok. 31

Indtegningsgebyr 15 kr., Giro 14 57 40.

DEBATTEN OMKRING FREGATTEN "JYLLAND"

Debatten omkring fregatten er fortsat livlig. Senest har journalisten Finn Borberg skrevet en skrap kommenterende artikel om fregatten i Berlingske Aftenavis under overskriften "Sænk den fregat." MHT tillader sig her at bringe nogle klip fra den anførte artikel.

"Sænk den fregat. Lad os få en ende på elendigheden!"

"Dette er en opfordring til alle, der har med fregatten "Jylland" at gøre.

"Der er ganske vist gode grunde til at bevare den. Men det er øjensynlig udsigts-

"løst. I 60 år har velmenende mænd kæmpet få at få bragt den i orden.

"Men det er ikke lykkedes.

"Den danske stat vil ikke . Privat kapital er aldrig blevet rejst. Som fregat-
 "ten ligger i Ebeltoft i dag, er den et stærkt besøgt museum. Der kommer
 "65.000 betalende gæster hvert år, og dertil masser af danske skoleklasser.
 "Udlændinge udgør et stort indslag blandt de betalende gæster. Hvad får de
 "at se? Ikke, som de nok venter, et stout mindesmærke over dansk træskibs-
 "marines sidste tid. Ikke et fantasiæggende indtryk af en dampfregat, der
 "deltog i slaget ved Helgoland 1864.

"De får et helt andet indtryk med hjem. Et indtryk fra et land, hvor man
 "skamløst fremviser et historisk mindesmærke i fuldkommen forfald. To
 "kroner i entré for voksne, en krone pr. barn. Fregatten er en af vore
 "permanente skandaler i Danmark.

"I nær fremtid tages der et nyt livtag for at få orden i fregattens støtteorga-
 "nisationer. Dens ejer- og administrationsforhold er indviklede. Skroget
 "ejes af Forsvarsministeriet. Det er udlånt til private. Driften af det flydende
 "museum "Jylland" i Ebeltoft sker under "Fregatten Jyllands Venner" under
 "den stedlige turistforeningsformand, politiassistent S.A.Jensens meget akti-
 "ve indsats. Men den bredere organisation, "Fællesudvalget til Fregatten
 "Jyllands Bevarelse" står over for offentligheden som det bærende. En række
 "turistfolk, marinefolk og andre interesserede er med i støtte-indsatsen. Men
 "man siger næppe for meget, når man hævder, at mismodet for længst har
 "bredt sig i de fleste led. Hvad man bør søge i nær fremtid, er en mere
 "strømlinet ledelsesform, en ensopret kommandovej, og i toppen en kraft-
 "fuld enkeltperson med navn, kontakt til pengerige kredse, og politiske for-
 "bindelser af en sådan styrke, at han kan klare det, alle hittidige forkæmpere
 "ikke har kunnet klare.

"Den danske marine vil nok fremtidig i stigende grad vedkende sig det moralske
 "ansvar for fregatten, fordi dens ejerskab stadig ligger i forsvarrets hånd.
 "En ny ordning af marinens eget museumsvesen er skabt med søværnsbestem-
 "melse 601, der lægger museumsmagasinerne ind under chefen for flådesta-
 "tion København. Der er kommet enhedssystem over søværnets historiske
 "arbejde. Den, der sætter fregatten i stand, vil altså finde en klar vej frem
 "til de genstande, der bør udstilles ombord.

ORLOGSMUSEET

Årsberetning for 1970

Museets komité:

Orlogsmuseets beretning for 1970 skal naturligt indledes med en tak til museets hidtidige formand, viceadmiral, dr.phil. A.H. Vedel, der den 25. juni efter eget ønske nedlagde sit formandshverv og samtidig udtrådte af komitéen. Da Københavns Kommune med hovedbibliotekets udflytning i 1957 tilbød lokalerne i Sct. Nikolaj Kirkebygning til et kommende orlogsmuseum, var det admiralen, der greb til og satte sig i spidsen for den kreds, der samtidigt dannede museets komité. Admiral Vedel har gennem disse mange år og på mange felter ydet en stor indsats til fremme af museets sag - en indsats for hvilken Orlogsmuseet altid vil være admiralen stor tak skyldig. -

Ved admiral Vedels tilbagetræden invilgede kommandør Ebbe Wolfhagen i at overtage hvervet som komitéens formand, og samtidigt indtrådte kommandør H.L. Prause i museets styrelse.

Indsamling:

Orlogsmuseets markering af "Kongelig Majestæts Modelkammer"s 300-årsdag den 25. juni var uden tvivl for museet årets store begivenhed. I tiden op mod jubilæumsdagen satte såvel museet som Selskabet Orlogsmuseets Venner en stor indsamlingsvirksomhed igang, som indbragte henholdsvis 164.750 kr. og 24.776 kr., altså op imod 190.000 kr. Idet komitéen bringer vore mange bidragydere en fornyet tak for deres store velvilje og støtte, henvises til regnskabet, hvori bringes en fortegnelse over de enkelte bidrag.

Specialfrimærke:

I tilslutning til jubilæet havde museet den store glæde, at Post- og Telegrafvæsenet den 15. juni udsendte et 30-øres specialfrimærke, tegnet af kunstneren Sven Havsteen-Mikkelsen. Frimærket, der som motiv har museets galionsfigurmodel af Orlogsskibet "Elephanten" 1741, er i øvrigt af filatelisten blevet karakteriseret som et af de smukkeste i Postvæsenets historie.

Jubilæet:

Selve jubilæumsdagen markeredes ved en højtidelighed i Københavns Kommunes Kunstudstilling i kirkebygningen, hvor ca. 100 gæster var kommet tilstede, og hvor - efter at formanden, admiral Vedel, havde budt velkommen, departementschef Henning Rohde, kulturministeriet, chefen for Søværnet, viceadmiral S. Thstrup, og museets direktør talte. Ved samme lejlighed bragte formanden en tak til kaptein Emil Lassen for hans store interesse for museet og overrakte ham som erindring et af flådens gamle blankvåben. Efter højtideligheden, hvor F.D.F. blæsere spillede barokmusik, samledes deltagerne til en uformel sammenkomst på museet. Komitéen bringer Københavns Kommune og kunstudstillingens leder, hr. Harry Løvenskiold, en hjertelig tak for lånet af udstillingslokalet.

Udstillinger:

I tilslutning til disse begivenheder havde museet takket være imødekommenhed fra Rødovre Centrums direktion den 11. juni kunnet åbne en stort anlagt særudstilling "Til orlogs under sejl og damp" i centret. Når denne opgave kunne løses så godt, som tilfældet blev, skyldtes det først og fremmest den store arbejdsindsats, der blev ydet af en række studerende ved Københavns Universitet, og af museets medarbejdere, ikke mindst stud.mag. Hans Jeppesen og stud.mag. Peter Kyng, der gennem de sidste tre år har været knyttet til museet. Museet bringer samtidig materialforvalter V. Topsøe-Jensen, Flådestation Københavns Museumsmagasin, en tak for stor hjælp i forbindelse med fremskaffelse af effekter fra magasinet. Særudstillingen sluttede den 26. juni og blev besøgt af ca. 100.000 gæster, bl.a. kulturministeren, chefen for Søværnet og Rigsantikvaren.

Udover nævnte udstilling har museet i samarbejde med Københavns Handelsbank arrangeret en udstilling "Maritim udstilling omkring 1800 fra Orlogsmuseet", der i tiden 2. oktober til 1. december blev vist i hovedsædet, og i tiden 9. december til 7. januar 1971 i bankens filial i Ålborg. Udstillingen vil senere blive vist i filialen i Randers, ligesom dele af udstillingen "Til orlogs under sejl og damp" i 1971 vil blive vist på skoler i København og provinsen. Københavns Handelsbank bringes en hjertelig tak for den interesse der i øvrigt også har været vist en række andre danske museer.

Undersøgelser:

Med nogle få dages frist blev museet orienteret om en forestående nedlæggelse af Orlogsværftets sejlsmagerloft pr. 30. april, og den 27. marts foretog museet derfor med assistance af studerende ved Institutet for Europæisk Folkelivsforskning en hastig undersøgelse og inventering af dette gamle værksted, hvis nedlæggelse i øvrigt er blevet udskudt indtil videre. Det er tanken inden for den nærmeste fremtid at foretage en grundig supplering af dette arbejde samt eventuelt en undersøgelse af Orlogsværftets riggerloft.

Gaver:

Takket være modtagelse af en lang række genstande, arkivalier, fotografier m.m. har museets samlinger i årets løb haft en god vækst. Museet bringer herved vore givere en fornyet tak.

- Svend Åge Andersen: Fragment af langskaffet læderstøvle optaget fra vraget af "Kronborg".
- Orlogskaptajn
Åge H. Andersen: 2 stk. uniformer med distinktion for materialmester af 2. grad.
- hr. H. Bjørneboe: Mindemedalje og miniatureorden fra kampen ved Helgoland 1864 samt Dannebrogss Hæders-tegn.
- Kommandørkaptajn
N. C. J. Brammer: 23 stk. uniformer og uniformsgenstande bl. a. galakjole, tjenestefrakke, selskabsuniform, jakke m.v. distinktion for kommandørkaptajn.
- Finansministeriet: Tromlerevolver benyttet af gendarm Otto ved selvmord på Sct. Croix.
- Fru E. Guldbjerg: Parti fra Nyholm, Gouache af Carl Lund stik af Cort Adeler, usign. samt uniforms-tegning, tryk.
- Maskinmester
H. Koefoed: Erindringsmedalje fremstillet i anledning af Kong Haakon og Dronning Mauds Tronbestigelse.
- Fru Karen Lenthe: Trekantet hat tilhørt marineingeniør J. C. A. Poulsen.
- Marinens Bibliotek: Modeller og tegninger af hærens materiel fremstillet til brug for Søtransportvæsenet, 1878.
- Fru Nanna Matthiesen: 4 stk. tegninger, bly, tusch og kridt af henholdsvis kontreadmiral Christian Wulff og Peter Fr. Wulff samt sekondløjtnanterne Nicolaj Wulff og Frederik Wulff, usign. formentlig Kratzenstein-Stub.
- Carl Nevermann: Flaskeskib af ubekendt Orlogsfregat.

<u>Toldvagtimester Erik Pedersen:</u>	Opmålingsskibet "Heimdal", maleri, 1 saltbøsse samt skulderdistinktioner for overfenrikker.
<u>Kommandørkaptajn A.C. Thegler:</u>	12 stk. uniformer og uniformsgenstande, bl. a. galakjole, tjenestefrakke, selskabsuniform, jakke, epauletter m.v.
<u>Viceadmiral S.S. Thostrup:</u>	2 stk. uniformer, kappe og jakke med distinktion for viceadmiraler.
<u>Mr. Attol C. Wilson:</u>	Håndkoloreret engelsk søkort over Øresund, dat. 1806.

Museets samlinger af bøger, fotografier og arkivalier er blevet forøget med gaver fra følgende:

Oberstløjtnant A.V. Arendrup, kaptajnløjtnant E. Bisp, Orlogskaptajn A. Gjedde, hr. H. Gjerulff, hr. Louis Hansen, fru Elna Jensen, skibstømrer Leif Jensen, orlogskaptajn Poul G. Langballe, løjtnant Larsen, Marinens Bibliotek, børstenbindermester Hans Prehn, fru Gunhild Just Rasmussen, fru Lise Schrøder, apoteker Jens Strøberg, Søværnets Fjernkendingsskole, kommandørkaptajn A.C. Thegler, viceadmiral S.S. Thostrup, hr. Carl Østen og hr. Jotein Øvrelid.

Køb til samlingerne:

Ved køb har museet i årets løb erhvervet følgende genstande:

- Fregatten "Rota", tuschlavering, usign.
- Danske Orlogsskibe i norske fjorde, 2 stk. gouache, Clement Mogens Clementsen, 1700-tallet, sidste fjerdedel.
- Bækken af kobber fra Søetatens hospital.

Besøg:

Antallet af besøgende udgjorde 10.021 personer, hvilket viser en tilbagegang på 801 i forhold til året forud. Det samlede besøgstal siden 1958 er herefter opgjort til 129.521.

Registreringsarbejder og anden aktivitet:

I årets løb er 246 museumsgenstande og fotografier blevet registreret, og det samlede antal registrerede numre udgør herefter 6.612. I denne forbindelse bør nævnes, at Marinehistorisk Registratur omfatter ca. 34.000 kildehenvisningskort, ca. 5.000 fotografier og negativer samt ca. 10.500 avisudklip - et materiale der finder rig anvendelse inden for vide kredse i ind- og udland.

Som museets repræsentant har direktøren deltaget i Dansk Kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde i København i dagene 3.-6.

september. Munthe Morgenstierne modtog ved denne lejlighed hvervet som museumsforeningens sekretær. Han har endvidere deltaget i museumskurser i Vester Vedsted i dagene 1.-9. august samt i Lalolk 27.-29. november. I samme kurser deltog de til museet knyttede studerende, H. Jeppesen, P. Kyng samt cand.phil., fru I. Christmas-Møller.

Sekretær frøken Sonja Bjørnbak, der i en lang årrække har udført et meget dygtigt og selvstændigt arbejde for museet, er i årets løb fratrådt sin stilling. Museet takker frøken Bjørnbak for hendes gerning og ønsker hende en række gode år.

Med udgangen af oktober måned måtte løjtnant E. Larsen på grund af alder forlade museet. Løjtnant Larsen, der siden 1958 takket være Forsvarsministeriets store velvilje har været fast knyttet til museet, har her med sit indgående kendskab til tingene og sit praktiske håndelag løst en lang række vigtige opgaver, og hans fratræden har derfor betydet et stort savn for museet. Den 2. april fik løjtnant Larsen af museets formand, admiral Vedel, overrakt Dannebrogssordenens Ridderkors.

Selskabet Orlogsmuseets Venner:

Vedrørende Selskabet Orlogsmuseets Venner henvises til den årsberetning, der udsendes af Selskabet, men komitéen skal dog her bringe en hjertelig tak, ikke alene for det økonomiske bidrag, Selskabet har ydet, men også for den nye udgave af museets vejledning, der i årets løb er blevet skænket museet.

Nivågård:

I 1968-69 udlejede Museet Nivågård Hovedbygning til 15 førsteårs-studerende ved Københavns Universitet, for herved at skaffe dem gode boligforhold til en yderst rimelig leje. Da det desværre viste sig, at studenterne ikke formåede at overholde deres lejekontrakter, og da dette parret med misrøgt af bygningens indre antog helt ukontrollable dimensioner, så museet desværre ingen anden udvej end at opsigte disse lejere, hvoraf de sidste forlod bygningen den 31. oktober. Bygningen er nu under udlejning til ældre og yngre, repræsenterende forskellige beskæftigelsesgrupper og til væsentlig højere leje, hvorefter økonomien i hvert tilfælde fra og med 1972 helt vil hvile i sig selv.

Slutbemærkning:

Komiteén benytter lejligheden til at bringe en tak til Ministeriet for kulturelle Anliggender for den fortsatte forhøjelse af statstilskuddet, der gennem de seneste år har fundet sted, såvel som den interesse, man i årets løb har vist museets arbejde. Det er derfor også museet en glæde, at dets forhold er blevet taget op til indgående vurdering i forbindelse med den museumslov for kulturhistoriske museer, som formentlig står over for sin vedtagelse i løbet af foråret 1971. Forholdet er helt reelt dette, at med et driftsunderskud for 1970 på ca. kr. 140.000 og et forventet underskud for 1971 på ca. 125.000 kr vil museet ikke uden en væsentlig forhøjelse af statens tilskud kunne videreføre sin aktivitet. Alene i årene 1969 og 1970 har museet i samarbejde med Selskabet Orlogsmuseets Venner gennem private tilskud og kontingenter indsamlet 567.639 kr., medens statens tilskud på samme tid har udgjort 70.000 kr. svarende til ca. 12 % heraf. Det er med blikket vendt imod dette forhold og mod store likviditetsvanskeligheder, at man over for Folketinget nu har anmodet om en principtilkendegivelse: Ønsker regeringen og Folketinget museet bevaret eller ikke? Hvis svaret måtte falde positivt ud, må det også være et rimeligt ønske, at samfundet yder støtte af en sådan størrelsesorden, at der er sammenhæng mellem værdien af museets samlinger, dets aktiviteter og disse offentlige tilskud.

Efter fjorten års indsats er det komitéens håb, at museets urimelig stærkt tyngende økonomiske og dermed også arbejdsmæssige problemer inden for den allernærmeste fremtid må kunne anses for hørende fortiden til.

E. Wolfhagen
formand

Ole Crumlin-Pedersen

P.V. Glob

B. Munthe af Morgenstierne

Flemming Greve af Rosenborg

Knud Klem

H.L. Prause

1970

ORLOGSMUSEETS KOMITÉ

Bidragydere

Finansministeriet, brevduetipsmidler	5.000,00
J.C. Hempels Legatfond	1.000,00
Foreningen af Jernskibs- og Maskinbyggeri i Danmark . .	1.000,00
Kulturministeriet	30.000,00
Københavns Kommunes Kulturfond	7.000,00
Låne- og Sparekassen for Embeds- og Bestillingsmænd.	300,00
Marstal Kommune	50,00
Rederiet A.P. Møller	7.500,00
Den Kongelige Porcelainsfabrik	1.000,00
De Private Assurandørers Fond	1.000,00
Sparekassen København - Sjælland	10.000,00
Dampskibsselskabet Torm	2.000,00
Det Østasiatiske Kompagni	10.000,00
	75.850,00

Til Nivågård fond.

Kjøbenhavns Handelsbank, Den Danske Landmands- bank og Privatbanken i København	25.000,00
Den Berlinske Fond	500,00
Kong Christian den Tiendes Fond	10.000,00
Otto Mønstedts Fond	25.000,00
W.M. Vets Fond	25.000,00
	161.350,00
	=====

Referat

af

Selskabet Orlogsmuseets Venner's ordinære general-
forsamling, mandag den 17. maj 1971. på Orlogsmuseet

1. Valg af dirigent

Formanden direktør Frantz Harlang bød de fremmødte medlemmer velkommen og stillede forslag om valg af generalkonsul Preben Harhoff som dirigent, hvilket forslag ensstemmigt vedtoges. Dirigenten takkede for valget og konstaterede at generalforsamlingen var lovligt indvarslet, hvorefter han gav ordet til formanden.

2. Formandens beretning

Formanden påpegede at Venneselskabet er OM's økonomiske rygrad og udtalte i tilslutning hertil, at selskabet primært er to ting, nemlig medlemmer og økonomi. Det oplystes, at medlemskredsen omfatter 514 personer, og at selskabets indtægter i det forløbne år er opgjort til 48.546 kr., at der til museet var ydet støtte for 25.318 kr., og at formuen ultimo 1970 udgjorde 25.000 kr. Formanden stillede som målsætning en medlemskreds på 1.000 og rettede en indtrængende appel til medlemmerne om hver især i løbet af 1971, at ville yde en aktiv indsats med henblik på at nå dette mål.

I tilslutning til sin omtale af selskabets indsamlingsvirksomhed i det forløbne år, henledte formanden opmærksomheden på museets festligholdelse af modelsamlingens 300-års jubilæum i hvilken anledning museet havde rettet henvendelse til en række institutioner og dermed opnået bidrag på ialt 161.350 kr., hvilket havde foranlediget selskabet til at være tilbageholdende i sin indsamlingsvirksomhed. Formanden gav i øvrigt udtryk for den opfattelse, at man ikke år efter år kunne rette anmodning til de samme firmaer om støtte, og at det derfor nu og da måtte være rigtigst at pausere.

Formanden udtalte i tilslutning hertil, at OM er et led i dansk kulturliv, og at dets drift på lige fod med andre specialmuseer må

betales af staten, medens Venneselskabets opgave må være at stille midler til rådighed for særudstillinger, indkøb af museumsgenstande o. lign.

Af beretningen fremgik det endelig, at styrelsen i årets løb har suppleret sig med korpschef, fru Gerda Hertz og hofmarskal, kammerherre K.C. Greve Trampe, og at museumsdirektør Munthe af Morgenstierne den 20. september havde været cicerone for selskabets medlemmer ved en omvisning på Holmen.

Formandens beretning godkendtes med akklamation.

3. Regnskab for 1970

Museumsdirektør Munthe af Morgenstierne gennemgik regnskabet for 1970.

Direktør Frisager stillede forslag om at Selskabet opnår tilladelse til skattefrie tilskud på op til 1000 kr. Direktør Harlang oplyste, at man hidtil kun havde rettet henvendelse om støtte hos firmaer, fonds o. lign., men at forslaget i øvrigt var modtaget med glæde.

Regnskabet blev herefter uden bemærkninger godkendt, og bestyrelsen meddeltes decharge.

4. Oplysning om OM's virksomhed

Med henvisning til OM komites beretning for 1970 redegjorde Munthe af Morgenstierne for museets virksomhed og henviste i øvrigt til beretningens offentliggørelse i Marinehistorisk Tidsskrift, der senere vil blive selskabets medlemmer tilsendt.

Kontreadmiral J. Valentiner forespurgte, om komiteen nærede håb om indenfor den nærmeste fremtid at kunne begynde den opførelse af byggeriet på Nivågård, der var planlagt i foråret 1970. Munthe af Morgenstierne oplyste, at da en del af det beløb komiteen havde hensat til byggefonden var blevet anvendt til og fortsat anven-

des til driften, havde komiteen indtil videre måttet skrinlægge denne plan. I øvrigt sigtede man mod en løsning af to problemer i rækkefølgen: 1. gennem statstilskud at sikre museets drift i de nuværende lokaler, og 2. at få rejst en museumsbygning i Nivå.

Kommandørkaptajn Ancher Balle Christiansen forespurgte, hvorvidt der stadig var tanker om en sammenlægning af OM og Tøjhusmuseet. Munthe af Morgenstjerne oplyste, at dette ikke er tilfældet, ligesom der heller ikke er planer om en sammenlægning med landets andet maritimhistoriske museum, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

5. Valg af revisor

Dirigenten meddelte, at bestyrelsen havde stillet forslag om Centralanstalten for Revision. Forslaget blev vedtaget.

6. Eventuelt

Hr. Svend Petersen erindrede om modellerer E. Werges forestående jubilæum og afsked og forespurgte om dato herfor. Munthe af Morgenstjerne meddelte datoen, den 10. juni d.å.

Efter at dagsordenen var udtømt erklærede dirigenten generalforsamlingen for hævet, hvorefter formanden bragte dirigenten en tak for hans udmærkede ledelse af mødet.

Preben Harhoff

/Munthe af Morgenstjerne

1970

ORLOGSMUSEETS VENNER

Bidrag (gaver):

Sophus Berendsen	100,00
Inge Brandt	50,00
A/S Brdr. Carlsen	1.000,00
Dan-Værft A/S	1.000,00
Det Fynske Trælastkompagni	500,00
Kjøbenhavns Handelsbank	2.500,00
Hartmanns Handels-Comp. A/S	250,00
A/S Hasle Klinker & Charmottestensfabrik	400,00
Højgårds Fond	1.000,00
A/S Jernkontoret	500,00
Kemisk Værk Køge A/S	500,00
A/S Korn- og Foderstof Kompagniet	500,00
Kraks Legat	5.000,00
Den Danske Landmandsbank	2.500,00
A/S Lemvig Bank	100,00
Marineforeningen	300,00
Minesektionen, Holmen	100,00
Nakskov Skibsværft A/S	500,00
Nordisk Kabel- og Traadfabrikker A/S	500,00
Ordrup-Charlottenlund Bank A/S	200,00
Arkivar Carl Julius Petersens Hjælpefond	3.000,00
Privatbanken i København	2.500,00
Th. Rasmussens Sønner A/S	100,00
A. Schiøth A/S	50,00
Det Danske Stålvalseværk A/S	1.000,00
Sukkerfabriken Nykøbing	250,00
Søværnets Motorkøretjeneste	45,00
Søværnets specialofficerers organisation af B-linien	500,00
Foreningen for Søværnets specialofficerer af Reserven ..	231,02
Vitco-Fonden af 1958	2.500,00
Wilfeld-Hansens Bomuldsspinderi A/S	500,00

28.176,02

TORDENSKIOLDS SARKOFAG - ENDNU ENGANG

af

E. BORG

I Marinehistorisk Tidsskrift nr. 1/1971 har direktøren for Orlogsmuseet B. v. Munthe af Morgenstierne redegjort for en model af en sarkofag til vice-admiral Peter Tordenskiold, som i 1966 er tilgået Orlogsmuseet fra den daværende Søværnskommando.

Forfatteren anfører bl. a., at modellen hverken er identisk med det endelige mindesmærke eller med de af Ørsted omtalte udkast (se Marinehistorisk Tidsskrift nr. 4/1970). Derimod udtaler Munthe af Morgenstierne, at man "med rimelighed kunne formode", at modellen repræsenterer kontreadmiral Lindholms forslag til kongen om et gravmæle.

Et nærmere studium af de primære kilder i sagen, der alle befinder sig i Rigsarkivet, viser imidlertid, at den nævnte model ikke er identisk med Lindholms forslag. I dette, der er dateret 22. maj 1817, anføres, at kisten skulle males med en grå stenfarve, og at der på det ene endestykke, ved hovedet, skulle sættes: Vice Admiral Peter Tordenskiold. Men intet af disse punkter ses at være tilgodeset på modellen. Kisten står i naturfarvet træ og på endestykket ses intet navn, kun fødselsdag og dødsdag.

Lindholms forslag blev godkendt ved kongelig reskript af 28. maj 1817, hvorefter ekvipagemesteren på Gammelholm, kommandør C. A. Rothe, og Søetatens bygmester, professor P. Malling, blev beordret til at udarbejde et overslag over bekostningen ved udførelsen af Lindholms forslag.

To måneder senere indsendtes overslaget, der androg 1800 rdl. Men herudover fremkom Rothe og Malling på eget initiativ med et forslag til et gravminde. De har åbenbart ikke fundet „ at Lindholms forslag på tilstrækkelig værdig måde hædrede Tordenskiolds minde. De anfører i deres skrivelse, at de ved deres forslag har tilsigtet "at give Monumentet den Udmærkelse det bør have, Kongen og Tordenskiold værdigt, uden at tabe af Sigte den Simplicitet, som dette gravminde er Hensigten at forbindes".

I stedet for den oprindelig bestemte hvide marmortavle med indskrift bag sarkofagen foreslog de at anbringe et epitafium udført i norsk marmor, som de formodede kunne fremskaffes fra det marmor, der henlå ved den ufuldendte Frederikskirke. Herudover foreslog de, at et portræt af Tordenskiold malet på kobber, blev indfældet i marmorpladen omgivet af en laurbærkrans i hvid marmor eller bronze. Øverst skulle epitafiet prydes med en ørn med

tordenkile (taget fra Tordenskiolds våbenskjold) og endelig skulle sarkofagen udføres i egetræ "i sin naturlige Skikkelse", altså ikke malet.

De anførte endeligt, at såfremt bekostningen ved deres forslag skønnedes at blive for stor, kunne ørnen udelades, hvorimod portrættet var uadskilleligt fra forslaget.

I tilslutning til deres skrivelse indsendte de en model af mindesmærket til Collegiet. Da den foreliggende model netop viser den af Rothe og Malling foreslåede udsmykning: ørnen med tordenkilen, Tordenskiolds portræt og sarkofagen i naturtræ, er Orlogsmuseets model den af Rothe og Malling fremstillede, og den har intet at gøre med Lindholms forslag, der hverken omfatter ørn, portrætmedaillon eller kiste i naturtræ.

Rothe og Malling indsendte også en model af Lindholms forslag, men denne model findes mig bekendt ikke mere. Deres eget forslag blev godkendt af kongen 31. juli 1817, og Collegiet rettede derefter henvendelse til Rentekammeret med anmodning om, at det nødvendige marmor måtte blive udleveret til professor Malling. Men endnu engang blev der ændret ved monumentets udformning.

1818, 2. marts, indsendte Malling en skrivelse til Collegiet, hvori han oplyste, at han "fik Øje paa noget sort Marmor paa Frue Kirkes Plads, tildels Fragmenter fra Kirkens Ødelæggelse 1807. Jeg saa her muligt, hvad jeg længe havde ønsket, at Tordenskiolds Sarkofag kunde vorde af Marmor". Frue Kirkes bygmester, arkitekt C. F. Hansen, var villig til at overlade det ønskede marmor til Malling "til et saa værdigt Brug".

Da nu sarkofagen kunne udføres i marmor, foreslog Malling samtidigt, at portrættet i stedet for at blive malet blev udført som en medaillon i marmor. Han havde i den anledning konfereret med Kunstakademiets direktør, professor N. Dajon, der ville udføre sarkofagen og epitafiet for en sum af 3400 rdl., hvortil kom et gitter, som allerede foreslået i sin tid af Lindholm, til en pris af 800 rdl. Samtidigt foreslog Malling, at man af bekostningshensyn udelod ørnen, "hvilket jeg formoder gerne kan ske, da Monumentet i anden Henseende ved det ædlere Materialê vinder i Værdi".

Det nye forslag blev forelagt kongen, der nu for tredje gang i løbet af 11 måneder måtte resolve i sagen om mindesmærket. Til trods for den noget forøgede udgift i forhold til det første forslag, godkendtes Mallings indstilling 26. april 1818. Det blev dog senere bestemt, at jerngitteret skulle udelades, dels fordi det ville dække en del af monumentet, og dels fordi det skønnedes overflødigt af hensyn til eventuel beskadigelse af mindesmærket, da sarkofagen

"staar i et tilsluttet Kapel og en Rad Fliser noget forhøjet over Planen af Kappellets Gulv omgiver Sökkelen".

Dermed havde monumentet endelig fået det udseende, vi kender i dag. Tilbage stod kun at gøre regnskabet op, og 5. september 1819 tiltrådte kongen, at den samlede udgift, 3754 rdl., skulle udredes af Sjøetådens Rentefond.

Det kan til slut oplyses, at modellen af Rothes og Mallings første udkast formodentlig siden 1817 har haft sin plads i Admiralitetet, senere Marine-ministeriet. I hvert fald stod den her efter anden verdenskrig. Da Søværns-kommandoen 1949 flyttede fra Slotsholmsgade til den tidligere Søofficersskole i Nyboder, flyttedes modellen med, hvorefter den 1966 blev afleveret til Orlogsmuseet.

Tordenskiolds sarkofag som vi kender den i dag

Nedenstående artikel er oversat fra den svenske Sjöhistorisk Årsbok 1967-68, pp. 27-38 og skrevet af 1. intendent, fil.Lic. Gösta Webe. Skønt den er skrevet med udgangspunkt i Statens Sjöhistoriska Museum i Stockholm indeholder den meget af interesse for læsere i et land, der har et akut museumsproblem på det maritime område. Artiklen bringes efter velvillig tilladelse fra forfatteren.

H. C. Bjerg

MUSEUMSGENSTANDE - KURIOSA ELLER DOKUMENTER ?

I den almindelige bevidsthed er genstande det som kendetegner et museum. Det er derfor naturligt at stille spørgsmålet om indsamlingen og opbevaringen af gamle ting er et mål i sig selv, en kuriosajagt eller om det har et mere målrettet sigte? Revet ud af sin sammenhæng, uden proveniensmæssige og saglige oplysninger, har en genstand en begrænset kulturhistorisk værdi. Kan man derimod belyse dens rolle i den kulturhistorisk-tekniske sammenhæng bliver den et dokument.

For at udrede maritimhistoriske problemer og foreteelser anvender man som kildemateriale foruden genstande tillige arkivalier, traditionsoplysninger og litteratur. Dette materiales beskaffenhed prøves gennem kildekritisk granskning og sammenlignende studier. Genstanden som kilde bør derfor opfylde kravet om fuldstændighed uanset art, funktion og proveniensoplysning.

Opbevaring af genstande er en slags dokumentation, som tjener til at forklare eller rekonstruere en foreteelse eller et miljø, klarlægge forbindelsen mellem genstand, ejer og funktion. Sjöhistoriska Museets emneområde omfatter stort set alt hvad der vedrører søfart, søforsvar og skibsbygning samt øvrige med disse emner beslægtede virksomheder.

Museet skelner accessorisk mellem tre slags genstande: originalgenstande, modeller og tavler. Hvad har man samlet i museet, dets udstillinger og magasin, og hvad bør - og kan - man samle?

Opbevaringen af fartøjer og både i original er forbundet med så store praktiske og økonomiske problemer, at man i Sverige hovedsagelig har indstillet sig på kun at tage vare på fartøjsdele, indretninger og udrustning.

I sammenligning med fartøjer udgør opbevaringen af både ikke noget større problem i fald magasinsspørgsmålet kan løses. I et magasin uden for Stockholm er der siden 1964 blevet samlet omkring 20 både af forskellig størrelse, som museet har kunnet opbevare. Størst af disse er panserskibet VASA's dampchalup på ca. 10 t., mindst er en sculler fra 1920.

Fartøjsinteriørerne må eksemplificeres i autentisk tilstand. Museet har i sit eje bl.a. den kongelige skonnert AMPHION's agterskib og kahyt (1778), en del af fregatten NORRKÖPING's batteridæk (1858), jageren VIDAR's kanonrum (1910). De sejlene handelsfartøjers apteringsforhold findes repræsenteret med skonnertskebet ZIBA's kahyt (1876) og skonnertskebet HOPPET's skanse (1878) og kabys. Interiører af anden slags findes kun fragmentarisk bevaret i form af apteringsdetaljer og møbler, hvilket gør at rekonstruktioner bliver meget usikre, da billedokumenter og indretningstegninger fra ældste tid ofte er mangelfulde.

Da det før WASA's bjærgning ikke var muligt at disponere over et helt skib som dokumentarisk kundskab om ældre træskibsbyggeri og konstruktive detaljer, var man tvunget til at lade sig nøje med tilfældigt erhvervede marinearkæologiske fund. Fra kravellen ELEFANTEN (1559) er bevaret den ældste, eksakt daterede kravelbygget bordlægning. I museet har der også været udstillet partier af skibssiden fra CORDIUS XI (1678).

Udrustningen til et fartøjs fremdrift er overordentlig omfangsrig. Det siger sig selv, at opbevaringen af et sejl fartøjs rigning er forbundet med tekniske vanskeligheder. Uden for sjöhistoriska Museet står mesanmasten fra orlogsbriggen GLADAN (1857) opstillet. Dens placering medfører en regelmæssig pasning, der er forbundet med store omkostninger.

Inde i museet findes desuden nogle undermast-arrangementer, bl.a. et stykke af den 42 m. høje krydsmast fra det 4-mastede barkskib BEATRICE (1881). I magasin opbevares tilfældigt erhvervede rigningsdetaljer såsom rær, stænger, blokke, tovværks- og wireprøver.

Også det udrustningsgrej, som har med fartøjets manøvrering at gøre er ofte stort og omfangsrigt, men det er overordentligt vær

difuldt for den opgave at skabe et billede af ældre tiders fartøjer. Til denne gruppe hører ror, kolterstok, rat og rorkiste tilligemed ankerspil af forskellige typer og pumper samt ankre.

Til de større og mere omfattende udrustningsdetaljer hørte gennem flere hundrede år skibets udsmykning. Længe var museets bestand af genstande fra denne sektor ganske ubetydelig og udgjordes af enkelte marin-arkæologiske fund eller af sådanne genstande, som erhvervedes efter forlis eller ved opbygning af kasserede skibe. For den ældre tids vedkommende er der gennemgående tale om trægenstande, men fra 1800-tallets midte forekommer også ornamenter i støbejern. Regalskibet WASA giver helt nye muligheder for at bedømme, hvorledes udsmykningen af et helt nyt fartøj tog sig ud og var opbygget - lad så være at sandsynligvis intet andet svensk orlogsfartøj har været så oversået med skulpturer som dette. Fra den gustavianske tid har museet dog en større komponent af en fartøjsudsmykning i AMPHION's agterspejl.

Galionsbillederne nåede deres højdepunkt på flådens fartøjer i slutningen af 1700-tallet. Den store mester i denne kunst var i Sverige admiralitetsbilledhugger Törnström i Karlskrona, og to billeder fra hans hånd findes ophængt i museets mindehal. I søfartsafdelingens masterum og i magasinet findes en snes malede galionsbilleder fra handelsfartøjer, hovedsagelig fra 1800-tallets slutning. Også navnebrætter fra vore dage er jo undertiden dekorativt udformede og danner så at sige det sidste led i denne tradition.

Antallet af maritime miljøer er stort, vekslen fra fartøjet som flydende samfund til sømandshjemmet i den lille kystby, fra rederikontoret til flådekommandoen, fra havneanlægget til det afmærkede sejlløb, fra bådebyggerens arbejdsplads til stor-værftets maskinhal, fra lastrummet ombord til kølemagasinet i havnen, fra navigationsrummet til det automatstyrede fyr etc.

At belyse og eksemplificere disse detaljer med genstande er i praksis en umulighed. Man må derfor lade sig nøje med et udvalg og søge andre, kompletterende løsninger. Desværre er meget i ældre tid i denne henseende blevet forsømt. Museet har således kun få kilder til at kunne rekonstruere et sømandshjem, et gammeldags rederikontor eller en ældre skibsbro. Samlingerne er i så henseende sporadiske og utilfredsstillende.

I en så udpræget teknisk omgivelse som det maritim-historiske, er det let at glemme mennesket. Betydningen af at bevare miljøet er blevet stærkt betonet. Men det er ikke bare dette der forsvinder. Til billedet hører også kendskabet til, hvorledes man klædte sig om bord i skiftende miljøer, og hvad der hørte med til livets fornødenheder, arbejdsredskaber, værktøj, håndvåben og meget andet. Arbejdsredskaber, som anvendtes ombord eller på mindre værfter, er nøjagtigt bevarede. Sømandsbeklædning og uniformer fra både orlogs og handelsflåden, fra lods- og fyrvæsenet, havnevæsenet o.l. er kun i utilfredsstillende omfang blevet bevaret. Dette er også tilfældet med personlige ejendele. Sømandskuriosa, sømandens rejseminder, er almindelige indslag i søhistoriske museer. De kan forekomme i form af naturalia og forskellige hobbyarbejder, som har kuriositetens skinbarlige præg, og snarere bør betragtes som eksempel på et miljøbetonet beskæftigelse i forbindelse med lange rejser.

Modeller bygges for at gengive genstande og foreteelser i tre dimensioner eller som forlæg, sædvanligvis i en bestemt målestok og kan give et godt indtryk af originalens udseende, proportioner og størrelse. Man skelner mellem modeller af og til noget. Modellen udgør en værdifuld kilde, når den opfylder samme krav som andre dokumenter med hensyn til ægthed, proveniens- og sagoplysninger, inklusive exakthed og skalastørrelse.

Snart sagt alt kan gengives i model. I et søhistorisk museum er fartøjsmodeller en dominerende genstandsgruppe. Ud over fartøjsmodeller genfinder man i samlingerne oversigtsmodeller af søslag, havne, værfter, lods- og fyrstationer. En god og topografisk rigtig model af denne type er så absolut en tegning overlegen. Museets model af Stockholms store skibsværft i 1780-erne giver et udmærket indtryk af modellens værdi ved miljørekonstruktioner.

Fartøjsmodeller har som bekendt tjent mange forskellige formål. Når man ikke kunne tegne eller bygge efter tegning, var den et middel til at demonstrere bygningsmåde, udsmykning og armering. I relativ sen tid er modellen blevet anvendt ved træskibsbygning som hjælpemiddel ved udlægning af konstruktionstegninger. For jern- og stålskibes vedkommende optegnes på skrogmodeller de forskellige plader med deres skifte.

Specielle modeller anvendes til forsøg i bassiner for at undersøge det pågældende skrogs vandmodstand. De nævnte modeller, der

er rigeligt repræsenteret i museets samlinger, har det til fælles, at de har været anvendt eller anvendes i skibsbygning i praksis.

Inden for skibsbygningens udviklingshistorie har svenskeren Fredrik af Chapman vundet international berømmelse. Chapman lod bygge fartøjsmodeller af såvel orlogs- som skærgårdsflådens fartøjstyper. Han udfærdigede også modelserier af nybygninger, der viste linieskibe og fregatter i forskellige byggestadier. I Chapmansamlingens tegninger og modeller har sjøhistorisk Museum uerstatelige skatte, kilder til vort kendskab om 1700-tallets skibsbyggeri.

I museumssammenhæng plejer man for øvrigt at skelne mellem museumsmodeller, reklamemodeller og sømandsarbejder.

På museumsmodellen, dvs. en museumsfremstillet eller tilsvarende model, stiller man de største krav til skalaforhold og kvalitet. Den har stor værdi for fremtiden som dokument. Den til reklameformål fremstillede model findes også repræsenteret i de søhistoriske museer og belyser først og fremmest den maskindrevne søfart. Udførelsen kan være god, men da den ofte er seriefremstillet, kan den undertiden udvise lavere kvalitet og mindre nøjagtighed end de mere håndværksmæssigt fremstillede museumsmodeller. Sømandsmodellerne fremstilles som hobbyarbejde ombord eller i land og fremviser ofte store afvigelser i proportionerne, men kan samtidig være forbløffende virkelighedstro i visse detaljer.

Fartøjsmodeller kan bygges i forskellige materialer, med veksellende teknik og kvalitet alt efter modelbyggerens kundskaber, håndlag og tekniske udstyr. Afgørende faktorer er også det dokumentariske grundlag og tidsfaktoren. Materialet veksler fra træ til mere eller mindre ædle metaller. Skroget kan udføres af hele træblokke eller bygges på spant.

Lige siden dampkraftens gennembrud har stadig flere maskiner fundet anvendelse inden for søfarten. I første række som hovedmaskineri (damp, diesel, turbine, reaktor), men også som hjælpemaskiner af forskellig art. Mange af disse maskiner er meget store. Det er derfor naturligt, at netop denne gruppe normalt må repræsenteres i form af modeller.

De søhistoriske museer har mere og mere udviklet sig til at blive specialmuseer for kunst med mennesket, fartøjet og det maritime miljø i centrum. Kunstværkets dokumentære værdi går her forud for den æstetiske kvalitet.

Hvilken slags kunst findes repræsenteret i museets samlinger? Her er både kendte kunstnere og amatører repræsenteret. Forskellige perioder og stilarter er repræsenteret. Teknikken omfatter såvel pennetegninger, som forskellige grafiske metoder, akvarel og oliemaleri. Motiverne veksler fra "søstykke" til detaljerede studier af fartøjer, og rekonstruktioner af ældre fartøjer. Topografiske skildringer er også rigt repræsenteret, bl.a. af Stockholms havn og skærgård; skildringerne af livet om bord bør kompletteres, når dette bliver muligt. Kunst fra 1500- og 1600-tallet er sparsomt repræsenteret, og genspejler vor kulturelle fattigdom i denne henseende sammenlignet med de store sønationer. Gennem indkøb og deposita har museet erhvervet serier af malerier, som viser den svenske flådes kampe først og fremmest under krigen 1788-90. Orlogsflådens fartøjstyper fra dampkraftens gennembrud og frem til vore dage, deres øvelser og evolutioner, er blevet skildret af fremtrædende marinemalere. Denne på fagstudier baseret kunst udgør kilder til vor kundskab om søforsvaret.

Gengivelser af navngivne handelsfartøjer er af sen dato. Museets ældste dokumentariske billeder er fra 1700-tallets slutning. Under 1800-tallet udvikledes det såkaldte "kaptajnsportræt", et billede af skibet, som kaptajnen bestilte i en eller anden udenlandsk havn. Denne slags afbildninger anerkendes normalt ikke som kunst. De kendetegnes ofte af en skabelonagtig seriefremstilling af hav og skyformationer, men også af en individuel fartøjsgengivelse præget af naiv realisme. Det overvejende antal af sådanne tavler i akvarel og oliemaleri er af udenlandske marinemalere. Man genfinder dem på europæiske og amerikanske søfartsmuseer, hvor de opfattes som fuldgode kilder.

Portrætter har også sin naturlige plads i museet, da de gengiver fremtrædende personer inden for svensk søforsvar og søfart.

Maritim kunst af i dag må ikke overses, men bør indsamles og beskrives af de søhistoriske museer som et bidrag til en alsidig belysning af de maritime emner.

Selve rigdommen af genstande udgør et problem, når det gælder "bevarelse" af vor egen tid til eftertiden. Opgaven er vanskelig p.g.a. dens omfattende karakter. Selv om der kan foretages et metodisk udvalg, melder spørgsmålet sig: Hvor skal man skaffe plads? Findes der andre løsninger? Kan man indgå kompromis? Museernes

skuesamlinger synes nu at skulle undergå ændringer. De store permanente udstillinger viger efterhånden pladsen for skiftende udstillinger, hvilket på sin side stiller øgede krav dels til personale dels til magasinlokaler, hvad der igen virker tilbage på indsamlingskapaciteten.

Ved redningsaktioner, der udføres for at bevare kulturhistorisk værdifulde større objekter spiller økonomiske og forvaltningstekniske spørgsmål en afgørende rolle. Museumsmanden tvinges nu som i fremtiden til at tynde ud med hård hånd og kun udvælge det, som kan anses for at være repræsentativt; men når dette ikke er muligt tvinges hver ny generation til at arbejde efter sine forudsætninger. En mulig løsning på problemet frembyder i dag opmålinger og stereo-fotografering. Modeller kan også løse dette problem, specielt hvis disse kan kompletteres med gode fotografier, originaltegninger og tekniske beskrivelser. For store objekters vedkommende må dokumentationen som regel bevares i denne form, som en erstatning for den egentlige genstand.

Sjöhistoriske Museet har gode, men udtalt ujævne samlinger. Årsagerne er, at de er blevet sammenbragt fra ældre institutioner, at klare idélinier savnes, og at de ikke systematisk har kunnet kompletteres. Genstandenes værdi som dokumentarisk materiale må heller ikke overvurderes. Fantasi-modeller, elendigt udførte fartøjs-gengivelser og rene kuriosas står klart tilbage for f.eks. en indholdsrig logbog eller en virkelig god beretning. Genstandsofbevaring må i højere grad end tidligere forenes med forskning og målrettet indsamlingsvirksomhed, hvor en sådan er mulig. Museumsmanden har i industrialismens samfund i højere grad end tidligere indset, at hans arbejdsfelt undergår hurtige ændringer i takt med det intensive genstandsforbrug, og han må derfor i højere grad end tidligere indrette sig på nutidens forhold. Masseproduktionen har skabt overflod og et rigere sortiment. Ødelæggelsen af genstande foregår i dag hurtigere og fuldstændigere end tidligere. Vore dages søfart, søforsvar og skibsbyggeri må ikke blive historie uden genstande. Op-gaven kan ikke skydes ud til eftertiden. I så fald vil der ikke findes noget at indsamle, der vil kun være fragmenter som ikke kan give noget fuldstændigt billede.

At vide, hvad institutionen har inden for sine egne mure er en forudsætning for en systematisk indsamlings- og undersøgelsesvirk-

somhed: nye genstandsgrupper kan skabes og kompletteringer foretages. Store krav stilles herved til primæroplysninger og register. For et centralmuseum er det desuden en livsbetingelse at have kundskab om landets maritimhistoriske genstandsdokumenter og hvor de findes bevarede. Ved hjælp af databehandling af samordnede oplysninger fra landets museer kan der i fremtiden udarbejdes sådanne fortegnelser. En landsomfattende inventering af genstandssamlinger med tilknytning til den maritime sektor, der er i statslig, kommunal eje må foretages for ikke at uerstættelige kulturværdier skal gå tabt.

Gösta Webe

KILDER TIL SØVÆRNETS HISTORIE I

Under denne rubrik vil der for fremtiden i tidsskriftet blive bragt gengivelser af dokunter fra søværnets arkiv i Rigsarkivet. Den første, der gengives nedfor er den første ordre om anskaffelsen af bajonetter til flåden. Ordren er sendt fra Holmens Chef til Søe-Artilleri-Commissionen (dennes protokol G p. 414)

Til Mandskabets Excercitie i Land, forfærdiges og leveres af Sværtfægger Dorflers Enke 360 Stk. Bajonetter med behørige Skruer paapassede Gevæhre som leveres Tiid efter anden, og skal alle være færdig inden nestkommende Foraar. Thi ville Artillerie Commissionen besigtige samme Tiid efter anden ligesom de leveres hvor over Forretningen til mig indleveres.

Holmens Equipage Contoir d. 21. Juni 1786. F.C. Kaas

DEN DANSK-NORSKE SØMAGT 1720-1770

en oversigt af

HANS CHRISTIAN BJERG

I den periode, der fulgte efter 1720 - den såkaldte lange fredsperiode - indtager Søetaten en overordentlig fremtrædende plads i Danmark-Norges historie p.g.a. den fortrinlige, næsten virtuose måde, hvorpå de mænd, der ledede dobbeltmonarkiets udenrigspolitik, forstod at støtte sig til og udnytte den. Givet er i alt fald, at vor sømagt gav de dansk-norske forhandleres ord vægt rundt om i Europa.

Flåden lå i dobbeltmonarkens hovedstad, København, og dér udvikledes den og udsendtes fra i politisk øjemed. Det turde da ikke undre, at man i denne periode næsten intet hørte om nogen form for flådeaktivitet i norske farvande.

OVERLEDELSEN

I begyndelsen af det 18. århundrede var de overledelsesorganer, der forestod ledelsen af Søetaten, følgende institutioner: Generalkrigskommissariatet (fælles for begge etater), der varetog hele krigsvæsenets økonomiske forvaltning, Krigskancelliet (fælles for begge etater), der varetog den øverste, koordinerede krigsførelse og Admiralitetet, der ledede Søetatens operative søkrigsførelse og bestod af samtlige flagmænd (søofficerer af admiralsklassen) samt en jurist (fiskal), da det samtidig var etatens øverste domstol. Landets samlede krigsledelse lå i hænderne på Krigskancelliets chef, der havde titel af overkrigssekretær (1).

Da der i begyndelsen af den store nordiske krig, især fra Søetatens side, klagedes over den økonomiske disponering i Generalkrigskommissariatet, blev dette i 1712 delt, således at der blev oprettet et Søetatens Generalkommissariat, som kun tog sig af dennes økonomi. Admiralitetet og Søetatens Generalkommissariat var lige-stillede, og det siger derfor sig selv, at der under krigen opstod mange kompetencestridigheder mellem institutionerne.

I 1717 blev søofficeren, viceadmiral C. C. v. Gabel overkrigssekretær. Søetaten fik derved ret gode vilkår at arbejde under.

Forholdene tegnede sig således ret lyse for Søetatens vedkommende efter den store nordiske krigs ophør. Overledelsen fik en fastere karakter ved, at Gabel i 1721 blev udnævnt til præses for Søetatens Generalkommissariat og til "directeur" for Flåden og Holmen (2). Hele krigsvæsenet og i ganske særlig grad Søværnets tråde samledes nu hos én og samme mand. Gabel faldt dog i 1725 i unåde "ved sine politiske anskuelser og især i de slesvig-holsten-

Flådens fremragende administrator 1735-46 og 1766-67
grev F. Danneskiold-Samsøe.

ske stridigheder mod Rusland, hvori han havde påtaget sig at tillægge den danske gesandt ved det russiske hof ordre til at underhandle med hertugen af Holsten, hvilket, da det mislykkedes og blev bekendt, måtte misbilliges" (3).

I den korte tid efter krigen i hvilken Gabel fik lov at lede Søetaten, lykkedes det ham sammen med den flittige og dygtige fabrikmester, admiral Judichær, der var Holmens chef, i nogen grad at få genrejst flådemateriellet efter krigens skader og tab. Yderligere indlagde Gabel sig fortjeneste ved at bruge store summer af de til Søetaten bevilgede midler til at tilbagebetale den enorme gæld, ialt på 1.610.969 rdl., som man p.g.a. søkrigsførelsen havde måtte stifte i krigsårene. Dette fik betydning for Søetaten så at sige hele det 18. årh. igennem.

Stillingen som overkrigssekretær blev overdraget en general v. Korbitz, der allerede døde i 1726, hvorved general v. Revenfeldt overtog den. Den adskilte kommando, som de to ligestillede organer Admiralitetet og Generalkommissariatet førte over Søetaten, viste sig ved Gabels fjernelse at være ganske skadelig for effektiviteten i overledelsen. Et væld af kompetencestridigheder opstod, hvori kongen måtte mægle. For at få undersøgt alle disse stridigheder hjemkaldte Fr. IV den tidligere admiral C.T. Sehested, der var faldet i unåde, fordi han tilhørte den gamle danske adel, som kongen nærede mistro til. Denne blev chef for den såkaldte "Marine-Kommission", der nøje skulle undersøge Søetatens forhold.

Kommissionens arbejde medførte, at kompetencen for Admiralitetet, Generalkommissariatet og Holmens chef blev fastlagt. Endvidere udvirkede kommissionen, at adm. Judichær blev afskediget - så vidt det kan ses på grund af uberettigede anklager.

Den veludbyggede flåde, som Fr. IV havde overtaget, var ved hans død i oktober 1730 i en ikke særlig god tilstand. Årsagerne til den dårlige tilstand er legio. Af dem, der er umiddelbart lette at få øje på, kan nævnes: Først og fremmest den store nordiske krig, der jo krævede etatens fulde indsats og de deraf opståede økonomiske vanskeligheder, dernæst den uhensigtsmæssige ordning af overledelsen i to ligestillede organer, hvilket især mærkedes efter Gabels afsked, der sammen med Judichærs ligeledes må betragtes som et fejlgreb. Endelig kan nævnes, ikke som årsag, men muligvis som en forklaring til mangt og meget, at Fr. IV anså "en armé

stedse for uundgåelig nødvendig, men en flåde kun i visse tilfælde" (4). I denne forbindelse vides det, at kongen flere gange havde været inde på den tanke at organisere Søetatens overledelse efter Landetatens.

Den nye konge, Chr. VI, udnævnte general Poul Vendelbo Løvenørn til overkrigssekretær. Det siger sig selv, at denne mand ikke kunne have forstand på sømilitære forhold, hvilket medførte, at han pro forma godkendte skibstegninger, som en kommission af sagkyndige senere kasserede.

I 1731 blev grev Frederik Danneskiold-Samsøe udnævnt til deputeret i Søetatens Generalkommissariat. Denne var ikke uddannet søofficer, men havde i flere år studeret søvæsen og skibsbygning i England og Holland. Danneskiold vandt mere og mere den nye konges tillid i sømilitære sager. Han fik i 1735 udvirket, at kongen skilte Krigskancelliet mellem de to etater, der hver fik sin overkrigssekretær. I marts 1735 overdrog Chr. VI Danneskiold opsynet med Flåden og Holmen, og i juli blev det pålagt Admiralitetet at overgive ham alle sager, der ikke direkte var militære kommandosager. I november blev han udnævnt til overkrigssekretær for Søetaten og endelig det følgende år, 1736, til intendant over Marinen (5). Den direkte anledning til oprettelsen af Søkrigskancelliet (Søetatens overkrigssekretærs kontor) og Danneskiolds enestående magtstilling var den såkaldte Benstrup-affære (omtales under skibsbygningen).

I de 11 år, hvor Danneskiold havde den øverste kommando af Søetaten, udrettede han et enormt arbejde. Han må betragtes som en af de bedste administratorer, Søværnet nogensinde har haft. Med kongens begunstigelse gennemgik omtrent alt inden for Søetaten en gennemgribende forbedring. Det synes, som om kongens største interesse, næst efter kirkelige sager, har været de sømilitære (6).

Den kontinuitet, der opnåedes ved, at Søetaten fik sin egen overkrigssekretær, og Admiralitetet og Generalkommissariatet underlagdes samme mand, bevirkede en vældig, tiltrængt stabilitet af overledelsen. Danneskiolds æra må betegnes som en fantastisk opblomstring for søværnet i Danmark-Norge. Flere større bygningsværker blev fuldført, således en stor, uundværlig tørdok og den bekendte mastekran, Holmens vartegn, som man endnu den dag i dag kan tage i øjesyn, endvidere opmudredes Københavns havn til gavn for

de store orlogsskibe. Signalsystemet revideredes og søofficersuddannelsen effektiviseredes. En stor flådeplan, udarbejdet i 1737, fastslog, at Flåden skulle bestå af 40 orlogsskibe (7). Denne plan måtte Danneskiold renoncere på i 1745 på grund af økonomiske årsager, hvorefter den blev ændret til 30 orlogsskibe og 15 fregatter. Den eneste større flådeudrustning, som Danneskiold fik lejlighed til at udføre, var i anledning af den svenske tronfølgerstrid 1743. Denne flåde, der dog ikke kom i anvendelse på grund af stridighedernes bilæggelse samme år, må anses for højdepunktet for det dansk-norske søvæsen i det 18. årh. Ekviperingen af skibene og indrulleringen af mandskabet (8) gennemførtes med en præcision og hurtighed, som kun kan skyldes et dygtigt samarbejde indenfor en stabil, fasttømret overledelse. I anledning af den store udrustning blev Danneskiold udnævnt til generaladmiralløjtnant.

Ofte fik kongen anonyme breve, der berettede, at Flåden var i en elendig forfatning, og at der var mange uregelmæssigheder i Danneskiolds embedsførelse. Kongen nedsatte flere kommissioner, der undersøgte anklagerne. Disse fandtes at være ganske ubegrundede. For at vise sin glæde over Danneskiolds ledelse af Søetaten bestemte kongen, at denne årlig skulle nyde et tillæg på 7000 rdl., hvilket skulle være 1 prc. af det beløb, som han i løbet af flere år gennem sin dygtige administration, havde sparet af de penge, der var bevilget Holmen. Danneskiold må således have sparet den formidable sum af 700.000 rdl. (9). Til sammenligning kan anføres, at Søetatens årlige budget før o. 1750 lå på mellem 550.000 og 650.000 rdl..

I 1746 døde Chr. VI og efterfulgtes af sin søn Fr. V. Denne var i begyndelsen tilsyneladende gunstigt indstillet overfor Danneskiold.

Danneskiolds arrogance og selvrådighed i forbindelse med den gunst, som Chr. VI havde vist ham, havde imidlertid skaffet ham mange uvenner. Admiral Rosenpalm var sammen med admiral Hoppe hovedmændene for oppositionen mod Danneskiold, og da de mente at kunne styre den samme flåde for 100.000 rdl. billigere end denne, fil de medhold hos den nye konge i deres uberettigede anklager mod Danneskiold, hvorved denne afskediges (10). Hans efterfølger som overkrigssekretær for Søetaten blev den ikke-sømilitære K. Holstein, der døde i februar 1763, hvorefter Fr. Kr. Rosenkrantz, ligeledes ikke-sømilitær, overtog stillingen (11).

Chr. VI efterlod sig en sømagt, som Danneskiold havde bygget op til at være en af de bedst organiserede i Europa på den tid. Danneskiold havde så at sige sat sit præg på den mindste detalje i Søetatens daglige gang. Flåden bestod i 1746, da Danneskiold måtte gå af, af 29 orlogsskibe, 13 fregatter og 34 mindre skibe med ialt 2580 kanoner og en samlet besætning på 19.103 mand (12). Flådens tilstand må på dette tidspunkt siges at have været fortræffelig.

Umiddelbart efter Danneskiolds afsked ændredes strukturen i overledelsen, idet Admiralitetet og Generalkommissariatet ophævedes, og der oprettedes i disses sted et kombineret Admiralitets- og Generalkommissariatskollegium, der som øverste militærdeputeret havde Admiral Rosenpalm. I øvrigt bestod kollegiet af 7 militære deputerede og 9 civile, samt 1 militær og 1 civil assessor, ialt altså 18 medlemmer (13). Denne sammenblanding af kommando og administration viste sig uheldig for Søetaten, og da i øvrigt ingen af de deputerede var administratorer af samme format som Danneskiold, undrer det ikke, at det begyndte at gå tilbage. Det viste sig desuden, at Rosenpalm ikke kunne holde det budget, som han kunne take sin magtstilling for. Selv en nedskæring af Flådens "rygrad" til 24 orlogsskibe gjorde ikke den ønskede økonomiske forbedring mulig.

Fr. V døde i januar 1766 efterladende sig en flåde på 24 orlogsskibe og 9 fregatter. Man kan om hans regeringstid sige, at i den blev Søetaten vel ikke direkte forsømt, men stagnerede trods det faktum, at kongen, der interesserede sig for det sømilitære, stillede store midler til rådighed for denne. Årsagerne er bl.a. at finde hos det store og derfor usmidige kombinerede kollegium.

Chr. VII genoplivede organet fra før 1735, det for begge etater fælles Krigskancelli. Som fælles overkrigssekretær indsattes Rosenkrantz. Danneskiold, der siden sin fjernelse fra overledelsen havde fulgt Søetatens administration og tilstand med levende interesse, op søgte nu den unge konge og mindede denne om, hvorledes det var gået det tidligere Krigskancelli. Han påpegede endvidere det urimelige i, at kongens sømilitære rådgiver var en mand, der var ganske ukendt med sømilitære forhold og gjorde det indlysende for kongen, at en af etaterne måtte lide under denne enhedskommando. Chr. VII gav Danneskiold ret, afskedigede Rosenkrantz, og udnævnte den tidligere, store administrator til surintendant over Marinen og geheimestatsminister. En af de første handlinger, Danneskiold foretog, var

at skille kommando fra administration ved at ophæve Admiralitets- og Generalkommissariatskollegiet og genoprette de to institutioner Admiralitet og Generalkommissariat. Allerede i oktober 1767 fik J. H. E. Bernstorff og vistnok også admiral Danneskiold-Laurvig udvirket, at Danneskiold atter blev forvist fra sine embeder. Den ophævelse af det fælles Krigskancelli, som Danneskiold nåede at få gennemført, vedblev dog at bestå indtil 1770, da der atter oprettedes et kombineret kollegium for Søetaten vistnok med den hensigt at indrette det som Landetatens Generalitet. Danneskiolds efterfølger var admiral Danneskiold-Laurvig, der i oktober 1767 udnævntes til overkrigssekretær og deputeret i Generalkommissariatet og i 1769 til intendant over Marinen. I september 1770 afgik han fra disse embeder, hvorefter de for stedse ophørte.

Søetaten gik nu en urolig tid i møde. Nye reformer søgtes gennemført, men uden videre held. Symbolsk er det måske, at Danneskiold, denne mand, der havde æren for det dansk-norske søvæsens opblomstring i midten af det 18. årh., døde i 1770.

Foretager man en kort gennemgang af Søetatens overledelse i det behandlede tidsrum, er det, der falder i øjnene den vaklende indstilling overfor de forskellige administrationsprincipper. Meget skyldes de herskende kongers personlighed i forbindelse med gode eller dårlige rådgiveres indflydelse.

Stort set må enhedskommandoprincippet siges at have spillet faldit, hvilket er ret indlysende, da søkrigsførelsen, der allerede i det 17. årh. var begyndt at skille sig ud fra landkrigsførelsens teknik, i det 18. årh. for alvor blevet en videnskab for sig. Danneskiold-æraen viser derimod, at med den rette mand ved roret vil enhedsprincippet være ønskeligt indenfor den enkelte etat. Denne æra, hvor der opnåedes en hidtil ukendt kontinuitet i administrationen, må siges at være forbilledlig for dette princippe rette anvendelse. Perioden som helhed viser imidlertid også, at den rette mand er meget svær at finde, hvorfor systemet meget let kan give bagslag. Derimod synes det ikke så indlysende, at en delt overledelse indenfor Søetaten i et Admiralitet og et Generalkommissariat skulle være at foretrække fremfor et kombineret Admiralitets- og Generalkommissariatskollegium. En af årsagerne kan tænkes at være, at det ikke-sømilitære element, de civile deputerede, meget nemt får for

stor indflydelse på de almindelige, taktiske kommandosager. Det ses endvidere, at hvis der ikke står en stærk mand i spidsen for den delte Søetats-overledelse, eller at f.eks. Admiralitetet har præferencestilling, medfører det ofte, at der opstår kompetencestridigheder, da institutionerne er ligestillede.

UDRUSTNINGERNE

Udrustningerne af Flåden i denne periode følger ganske naturligt og er desuden ligefrem proportional med den politiske "nervøsitet" i Danmark-Norge. Ved de udrustninger, der her tænkes på, er selvfølgelig fraregnet de rutinemæssige ekviperinger (vagtskibe m.v.), samt eskadre-ekviperingerne i anledning af stridighederne med de nordafrikanske barbaresk-stater.

Usikkerheden i forholdet til Rusland medførte i årene 1722-27 store udrustninger af Flåden næsten hvert år. Da England i 1726 var blevet opmærksom på faren ved et krigsudbrud i Østersøen, sendte det en stor flåde til de baltiske farvande, hvor den opererede sammen med en dansk eskadre. Disse engelsk-danske udrustninger ophørte ved Catarina I's død i 1727.

Under Chr. VI foretoges der kun et par udrustninger i politisk øjemed. Mod Hamburg 1734-36 og i anledning af den svenske tronfølgerstrid 1743.

Fr. V lod først væsentlige udrustninger foretage i forbindelse med vor deltagelse i det væbnede neutralitetsforbund af 1756., hvori vi traktatmæssigt var forpligtet til hvert år at udruste en vis flådestyrke (1), der dog blev gjort betydelig større - åbenbart som følge af en vis nervøsitet. Da faren for en krig med Rusland var overordentlig stor i 1762, besluttedes det at udruste en stor flådestyrke. Man nøjedes imidlertid med at udruste en mindre styrke (2), end man oprindeligt havde fastsat, fordi det viste sig, at Sverige ville forholde sig neutral under en evt. krig mellem Rusland og Danmark.

Efter afslutningen af den preussiske syvårskrig og den store kolonikrig i 1763 og i tiden op til 1770 foretoges der ikke flådeekviperinger af betydning (3).

SKIBSBYGNINGEN

Efter den store nordiske krig indtrådte en stilstand i skibsbygningen indenfor den dansk-norske søetat. Krigserfaringerne synes at være

ret modstridende. Man var uenige om hvilke egenskaber, der skulle have fortrinsret i orlogsskibsbygningen: Armering og artillerivægt eller fart og manøvreevne. Disse egenskaber kunne, hvad der jo var yderst ønskeligt, forenes i ét og samme skib, hvis man gjorde deplacementet større. Der var imidlertid en grænse for, hvor store den dansk-norske sømagt kunne bygge sine orlogsskibe, da de skulle kunne sejle ud gennem Drogden, det snævre sejløb i Sundet mellem Amager og Saltholm.

Fabrikmester, admiral Judichær, den første, der overhovedet her i landet byggede skibe efter tegninger, udarbejdede på videnskabeligt grundlag, byggede nogle skibe umiddelbart efter krigen. De var lagt an på, at artilleriet skulle kunne bruges i alt slags vejr, hvorfor de ikke krængede noget af betydning. Derved reduceredes en stor del af sejleegenskaben.

Som følge af "Marine-Kommissionen"s arbejde afskedigedes Judichær i 1727 hovedsagelig på grund af den slette tilstand, hvori de danske skibe havde været, da de i 1726-27 havde opereret sammen med de engelske. Et forhold, som han imidlertid var uden direkte skyld i.

Judichærs efterfølger, kommandørkaptajn Krag, byggede videre efter dennes tegninger, indtil han selv afløstes af en ung søofficer, Benstrup. Denne sidste hjemkom i 1729 efter at have opholdt sig flere år i udlandet, især Frankrig, for at studere skibsbygning. Benstrup blev ansat som fabrikmester og gik straks i gang med nye, store byggerier af orlogsskibe. Han anså sejl- og manøvreegenskaberne for at være primære for et orlogsskib, hvorfor han byggede sine nye skibe efter dette princip.

Skønt Admiralitetet havde sagt god for Benstrups konstruktioner, dannede der sig dog hurtigt indenfor Søetaten et parti, der modarbejdede ham. Dette parti stillede Danneskiold, der da kun var deputeret i Generalkommissariatet, sig i spidsen for. Han gik direkte til kongen med klager over nogle mindre uheld ved en af Benstrups nybygninger. En kommission blev nedsat for at gennemgå denne nybygning. Da kommissionen i hovedsagen bestod af Benstrups personlige fjender, var resultatet givet a priori, selvom der utvivlsomt var begået visse fejl, der dog konstruktionsmæssigt må anses for bagateller. Resultatet blev, at Benstrup blev afskediget, og i videreførelse af dette kommissionsarbejde fik Danneskiold udvirket hos

Chr. VI, at Krigskancelliet blev delt (1). Hvor om alting er, anses Benstrups skibe for at være nogen af datidens ypperligste (2).

Benstrups efterfølgere, Thura og Turesen, byggede et orlogsskib, der var komplet uanvendeligt. Danneskiold så sig nu nødsaget til i 1740 at indkalde en fransk skibskonstruktør, Barbé, der imidlertid byggede efter næsten de samme franske principper, som Benstrup havde benyttet. Om Barbés skibe hersker der stor uenighed (3). Det er imidlertid uomtvisteligt, at i alt fald én skibsbygning af den franske konstruktør, der i øvrigt blev afskediget i 1747, faldt heldigt ud. Thi i 1743 blev der afholdt en besejlingsprøve af 4 orlogsskibe af samme størrelse i overværelse af Admiralitetet. De 4 skibe var bygninger af henholdsvis Benstrup, Thura, Turesen og Barbé. Så vidt det kan skønnes, klarede Barbés sig bedst (4).

Efter Barbé fulgte kaptajn A. Gerner, der viste sig at være opgaven voksen. Efter bjembragte, engelske tegninger nåede han at bygge et par fortrinlige skibe, inden han døde i 1749. I de følgende år indtil 1766, da Krabbe ansattes som fabrikmester, varetoges bygningen af skibe af en særlig kommission, der bearbejdede tidens bedste konstruktionstegninger. Omkring 1750 forsøgte man at opbygge en flåde af galejer, der skulle have Frederiksværn i Norge og Nivå på Sjælland til baser. Bestræbelserne faldt dog ikke heldigt ud (5).

Trods de mange intriger og stridigheder om konstruktionsprincipperne byggedes mange fremragende orlogsskibe i den dansk-norske søetat i perioden 1720-70.

PERSONELLET OG DETS UDDANNELSE

I den periode, der behandles her, synes det, som om Søetatens personel har været mere stabilt og bedre organiseret end Landetatens.

Forholdet mellem det danske og norske element synes at have været fifty-fifty, i modsætning til tiden under den store nordiske krig, hvor det norske havde majoritet. Efter en reorganisering efter krigen bestod den dansk-norske søetat af 203 officerer og 4725 underofficerer og faste menige (1). Under 1732 hedder det i et indrulleringsreglement, at fremmede kun må antages til tjeneste på Flåden med Admiralitetetets udtrykkelige tilladelse (2). Dette viser, at man selv i overledelsen arbejdede på at gøre Flåden til en ren dansk-norsk etat i modsætning til den tyskeprægede hær.

Ingen, der i perioden har haft overledelsen af Søetaten, kan siges at have forsømt uddannelsen af officerer og mandskab. De største bestræbelser spores selvfølgelig i Dannekiolds æra.

Undervisningen på Søakademiet, der var oprettet i 1701, blev stærkt udviklet. Danneskiold indførte i 1737 en officerseksamen på akademiet, hvad der ikke tidligere havde været. Fra 1738 udrustes hvert år et øvelsesskib for søkadetterne.

Officererne gaves der lejlighed til at skaffe sig krigserfaring i fremmede marinere tjeneste (3). Det er i øvrigt fra midten af det 18. årh. de første dansk-norske søofficersuniformsreglementer. Et forhold, der selvsagt har været med til at styrke korpsånden. I en lang fredsperiode vil det altid, i et hvilket som helst militært samfund, være svært at vedligeholde korpsånden og den krigsmæssige træning.

Den standard, som Søetatens personel havde i 1720, synes ikke at ændre sig i perioden op til 1770, hvilket vel nok først bevistes - i 1801.

SKEMA OVER DEN DANSK-NORSKE FLÅDESTYRKE 1720-70

<u>ÅR</u>	<u>ORLOGSSKIBE</u>	<u>FREGATTER</u>	<u>BETEGNELSE FOR FLÅDENS</u>
			<u>TILSTAND</u>
1720	25	17	elendig
1730	23	8	ikke god
1746	29	13	fortræffelig
1766	24	9	god
1770	27	12	god

LITTERATUR

- H.G.Garde: Efterretninger om den danske og norske Søemagt I-IV, 1832-35, især bd.III og IV, (Garde).
 Edv.Holm: Danmark-Norges Historie 1720-1814, 1891-1912, især II og III (Edv.Holm)
 H.Barfod: Vor Flåde i Fortid og Nutid I-II, 1941 (Barfod).
 R.Steen Steensen (red.): Flåden gennem 450 år, 1961 (FLÅDEN).
 Tidsskrift for Søværnen for årene 1842, 1922, 1931 og 1950. (T.f.S.)
 P.Holck: Den Historiske Modelsamling på Holmen, 1939 (Holck).

NOTER OG HENVISNINGER

OVERLEDELSEN

- (1) Kommandør With i Generalstabens værk, Felttoget i Skaane 1709-10, pag. 199.
- (2) Garde III, pag. 18.
- (3) Sammesteds, pag. 74.
- (4) Sammesteds, pag. 122.
- (5) Garde IV, pag. 114: "Intendanten over Søetaten var den, som under kongen førte den højeste kommando og opsigst over alt dertil hørende, og var medlem af begge kollegier. Overintendant (Surintendant) var kun en højere karakter ved samme embede."
- (6) Edv. Holm II, pag. 601.
- (7) I Danmark-Norge anvendtes betegnelsen orlogsskibe for de såkaldte linieskibe, se FLÅDEN pag. 80-81 og 338. Om 1737-flådeplanen se Garde III pag. 220.
- (8) Udskrivningen af matroser ved den store flådeudrustning 1743 omtales hos Garde III pag. 246 og ikke som angivet i fodnoten på pag. 601 i Edv. Holm II Garde IV pag. 246. I øvrigt må tallet 1727 i samme fodnote rettes til 1717.
- (9) Garde III pag. 241.
- (10) Edv. Holm III pag. 6.
- (11) Samme III 2. afd. pag. 393.
- (12) Barfod I pag. 307.
- (13) T. f. S. 1931 pag. 511.

UDRUSTNINGERNE

- (1) 8 orlogsskibe og fregatter, en styrke kongen i 1759 lod forøge til 12 orlogsskibe og 6 fregatter.
- (2) 14 orlogsskibe og 8 fregatter.
- (3) FLÅDEN pag. 82ff.

SKIBSBYGNINGEN

- (1) Et af medlemmerne af nævnte kommission, F. Lütken, kunne ikke godkende kommissionens d. v. s. Danneskiolds forudindtagne og på mange områder ganske usaglige bedømmelse af Benstrup, hvorfor han over for kongen protesterede kraftigt. Det bevirkede, at han blev afskediget sammen med Benstrup. F. Lütken har i en selvbiografi offentliggjort i T. s. F. 1842 pag. 71ff og 130ff gjort rede for sit syn på sagen. I øvrigt omtales Benstrup-affæren i Edv. Holm II pag. 602ff, Garde III pag. 215ff og Barfod I pag. 304ff.
- (2) Holck pag. 21.
- (3) Sammesteds. Barbés skibe omtales her som de sletteste Flåden nogensinde har ejet.
- (4) Garde III pag. 283. Besejlingsprøven betegnes dog her som "kort og ufuldstændig".
- (5) Barfod I pag. 313.

PERSONELLET OG DETS UDDANNELSE

- (1) Barfod I pag. 296.
- (2) Garde III pag. 198.
- (3) Barfod I pag. 314.

Nogle kommentarer til O. Bergersen's artikel om Tordenskiold

I de foregående numre af Marinehistorisk Tidsskrift har været gengivet den norske Tordenskioldforsker, kommandør Olav Bergersen's artikel om den dansk-norske søhelt, skrevet til Norsk Biografisk Leksikon. Siden 1920 har Bergersen været Tordenskioldforskeren par excellence. I 1925 udsendte han 2-bindes værket "Viceadmiral Tordenskiold", der indtil dato ubetinget er hovedværket om Tordenskiold og hans virke i den dansk-norske flåde. Det skyldes ikke mindst Bergersens virke, når Tordenskiold-studiet idag nærmest må betragtes som en særdisciplin inden for marinehistorisk forskning.

Når man første gang stifter bekendtskab med det monumentale værk "Viceadmiral Tordenskiold" bliver man slået af dets proceniske karakter. Ud over den kronologiske gennemgang af det enorme kildemateriale er "hovedsynspunktet" i Bergersens store værk, at Tordenskiold gennem det meste af sin tjenestetid blev modarbejdet af en dansk officersklike med C. C. Gabel i spidsen. Gabel's irritation over Tordenskiold skulle stamme fra affæren i Dynekilen, hvor Tordenskiold skulle have "snydt" Gabel for en sejr. Bergersen har imidlertid ikke i sit hovedværk - eller senere - ført bevis for denne "tese", som i gennem mange år har optaget Bergersen. I forbindelse med en polemik med museumsinspektøren på Frederiksborgmuseet, H. D. Schepeler omkring begivenhederne ved Tordenskiolds død skrev Bergersen i 1963:

"Hofjærgermester C. E. A. Scheller, som nøt anseelse som en dyktig personalhistoriker, har i personalhistorisk Tidsskrift for 1914 fremholdt, at den mann som hadde trådt skarpest opp og hadde influert på Holmens prest, rimeligvis må være admiral Gabel, der som overkrigssekretær foresto både hæren og flåten. Jeg har desværre latt meg forlede av denne solide forfatters uttalelser til å rette sterke bebreidelser mot denne mann, men jeg er senere kommet i sterk stil om dette er berettiget. Saken er den at den danske forfatter Palle Rosenkrantz i sin bok om Tordenskiold [1939] er fremkommet med opplysninger som synes å ha meget for seg. Palle Rosenkrantz utpeker Anne Sofie Reventlow som den person som fikk Kongen overtalt til den nedverdiggende behandling af Tordenskiold. [Palle Rosenkrantz] sier positivt at Løvenørn arbeidet mot Tordenskiold i denne sak, og at han herunder motiverte med hensynet

til Sverige efter den nettopp sluttede fred". (O. Bergersen: Tragedien omkring Tordenskiold's Død. Det kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1963, Nr. 1. Trondheim 1963, pp. 31 f.).

Bergersen mener altså her - i modsætning til værket fra 1925 - at personerne bag den nedværdigende behandling, som blev Tordenskiolds jordiske levninger og bo til del er Anne Sofie Reventlow og Poul de Løvenørn. Hermed bortfalder også Bergersen's "tese" om Gabels modarbejdelser 1716 - 20, der tog sit udgangspunkt i Gabels påståede rolle i intrigerne efter Tordenskiolds død.

Set på denne baggrund forekommer visse dele af Bergersens artikel til Norsk Biografisk Leksikon ejendommelig, idet "tesen" fra 1925 om Gabel's rolle opretholdes, i hvert fald stemmer artiklens synspunkt ingenlunde med det ovenfor refererede fra 1963.

Bergersen skriver således i den her gengivne artikel (p. 22 i febr. 1971) "... men som hans rådgiver i en såvidt delikat affære som dette, har den høit ansette personalhistoriker hoffjegermester C. E. A. Scheller utpekt oberkrigssekretær Gabel. Det synes som denne Løsning har fått almindelig tilslutning hos meningsberettigede; og den ligger jo forsåvidt godt i linje med det som ovenfor er fremlagt om Gabels optreden overfor T. helt siden Dynekilen".

Meget tyder på, at artiklen må være udarbejdet for adskillige år tilbage, idet den ikke synes at tage hensyn til de sidste 20 års forskning inden for Tordenskiold-emnet, en forskning, som Bergersen selv har stået i spidsen for. Artiklen kan derfor næppe gøre krav på at være en samlende, endelig konklusion af et langt livs arbejde med Tordenskiold og hans tid.

H. C. Bjerg

VÆRKET "FLÅDEN GENNEM 450 ÅR" GENUDSENDT

Danmark er et af de lande, der kan føre grundlæggelse af sin orlogsflåde længst tilbage. Omkring 1510 begyndte Kong Hans som bekendt at bygge og udruste specielle skibe kun til krigsbrug og skabte herved en slags "stående flåde", hvad der hidtil havde været et ukendt begreb.

I 1961 - i anledning af flådens beståen i 450 år - udsendte Martins Forlag pragtværket "Flåden gennem 450 år" redigeret af kommandørkaptajn R. Steen Steensen, fuldmægtig G. Honnens de Lichtenberg og M. Friis Møller. Hermed blev et nyt led føjet til den kæde af større værker om vort søværns historie, som siden begyndelsen af forrige århundrede har set dagens lys. Man kan ligefrem tale om, at hver generation siden da har haft sit værk om søværnet. Ingen af de tidligere værker, som kort skal omtales nedenfor, er nået at blive genoptrykt, idet den nye generation har skrevet en bog om søværnet gennem tiderne. "Flåden gennem 450 År" er imidlertid blevet genudsendt i 1970 i en let revideret udgave. Den udbredte interesse, dette må være udtryk for, ligesom det mod, som Martins Forlag her udviser til glæde for mange, må hilses med respekt. Som et slags bind 2 udsendtes 1962 "Flåden, administration, teknik og civile opgaver" med kommandør K. G. Konradsen som redaktør. Dette værk er ikke blevet genudsendt. Af indlysende grunde har dette bind ikke opnået samme popularitet som hovedbindet.

Forordet i "Flåden gennem 450 år"s 1. udgave er skrevet af den daværende chef for søværnet, viceadmiral H. Nyholm. Derefter følger på omkring 200 sider i 10 kapitler en søkrigshistorisk oversigt fra Kong Hans' tid og indtil 1961. Her lægger man f.eks. mærke til historikeren Marius Hansens kapitel om orlogsflåden fra kong Hans til Christian 2. Kapitlet indeholder mange nye oplysninger om etableringen af orlogsflåden i kong Hans' tid.

I andet hovedafsnit, der fylder ca. 180 sider, bemærker man følgende gode kapitler, som rummer oversigter, der enten er sammenbragt for første gang eller som normalt er vanskelige at skaffe sig kundskab om: "Flådens Mandskab", "Fetalje og Logistic" samt "Skibe og Våben".

I tredje hovedafsnit findes bl.a. kapitler om Kystdefensionen, Søværnets Flyvervæsen og forskellige skoler og Det maritime Hjemmeværn. Nyttige er oversigterne "Orlogsmuseets Udstilling" og

"Søværnets Organisationer of Foreninger". Dette hovedafsnit fylder 150 sider. Bogen afsluttes derefter med en meget nødtørftig litteraturfortegnelse. Noget indeks findes ikke. Illustrationsmaterialet er rigt og fremragende udvalgt. Mange mere kendte billeder kommer på grund af det store format først rigtig til sin ret i denne bog.

"Flåden - administration, teknik og civile opgaver" har forord af viceadmiral S. Pontoppidan, der ved udgivelsen havde afløst H. Nyholm. Bogen er inddelt i 5 hovedafsnit. Det første, der er på ca. 50 sider, omhandler "Flådens ledelse - Den centrale styrelse" og "Flådestøttepunkter og maritime baser". Det andet afsnit på 170 sider indeholder bl. a. kapitler om Orlogsværftet, Søminevæsenet og Søværnets Prøveanstalt. Tredie afsnit på 50 sider behandler bl. a. Kystudkigsvæsenet og Marinens Bibliotek og arkiver. Næste afsnit behandler en række specielle funktioner inden for søværnet f. eks. den gejstlige tjeneste, velfærdstjenesten og civilundervisningen. Det sidste afsnit indeholder kapitler om de mere civile funktioner, hvori søværnet gør udmærket fyldest såsom inden for Fyr-, Lods- og Redningsvæsen. Bogens illustrationer er udmærket valgte og i de fleste tilfælde direkte optaget til brug for bogen.

For begge bøger gælder det, at det ikke altid er lige let at se, hvilke kriterier, der har ligget til grund for de forskellige kapitlers placering i hovedafsnittene. Endvidere kan fordelingen af emnerne mellem de to bøger virke noget tilfældig, hvad der faktisk er en skam. Det er f. eks. ikke særlig logisk at beskrive Holmens historie i bd. 1 og de øvrige flådestøttepunkter og baser i bd. 2, ligesom man også kan undre sig over, at f. eks. "Søopmålingen" findes i bd. 1, og at kapitlerne "Orlogsmuseets Udstilling" og "Marinens Bibliotek og Arkiver" findes i hvert sit bind. Især skal der i denne forbindelse peges på, at bd. 2's to første kapitler om søværnets overledelsesorganisation gennem tiderne og flådestøttepunkterne direkte savnes i bd. 1. Det kan kun håbes, at man i en evt. 3. udgave vil opdele emnerne mere logisk. Det må imidlertid stærkt fremhæves, at bd. 2 er udtryk for en pioner-indsats, der i langt de fleste tilfælde er faldet overordentlig heldig ud. Det er lykkedes at skrive en række specielle "væsener"s historie for første gang. Mange af kapitlerne er hårdt pioner-arbejde og røber, hvor meget uopdyrket kildemateriale, der endnu beror i søværnets arkiver.

I 1970 blev der som ovenfor nævnt udsendt en 2. udgave af "Flåden gennem 450 år" alene under redaktion af kommandørkaptajn R. Steen Steensen. Ændringerne er få, nogle billeder er tilføjet eller erstattet af nye. F.eks. bemærker man, at Tordenskiold har afløst majestæten ved titelbladet. Forordet er skrevet af den nuværende chef for søværnet, viceadmiral S.S. Thostrup. Et 24-siders kapitel om søværnet 1961-1970 er tilføjet ligesom et lille kapitel om de nye fregatter PEDER SKRAM og HERLUF TROLLE. Denne 2. udgave er i øvrigt i samme lækre udstyr som 1. udgave. På trods af, at 450-året for orlogsflådens etablering nu faktisk er passeret, har forlaget altså valgt at bibeholde værkets titel fra 1. udgave.

En af de første, større oversigter over søværnets historie gennem tiderne var W.A. Graah: Udkast til Danmarks Søkrigshistorie, 1818. Graah var søofficer ligesom H.G. Garde, der i henholdsvis 1852 og 1861 udsendte "Den dansk-norske Sømagts Historie 1700-1814" og "Den dansk-norske Sømagts Historie 1535-1700". I en artikel, "Bidrag til Sømagts Historie 1814-48", i Historisk Tidskrift (3. Rk. V Bd. pp. 165-216) blev disse oversigtsværker ført frem til 1848. Med Graahs og Gardes værker var de to slags oversigtsværker om søværnets historie, der siden da har været til rådighed, introduceret. Graah gav i en kompendie-form en oversigt over de vigtigste søkrigsbegivenheder, mens Garde i en almindelig bogform gav en bredere marinehistorisk oversigt over søværnets historie.

Gardes bøger blev i 1875 fulgt op af J.C. Tuxen: "Den danske og norske Sømagts Historie. Populære Skildringer". I 1906 udsendte O. Lütken sammen med den norske søofficer O. Eidem "Vor Sømagts Historie. En populærhistorisk fremstilling på grundlag af J.C. Tuxens Den dansk-norske Sømagts Historie". Linien Graah havde lagt blev fulgt i V. Schaffalitzky de Muckadell: "Haandbog i Nordens Søkrigshistorie", udsendt 1911. En bog, der i en revideret udgave udsendtes i 1945 af Kay Jungersen ("Danmarks Søkrigshistorie"). Under redaktion af K. Dahl og H. Hjorth-Nielsen blev der i 1934 udgivet et værk "Danmarks Flaade", der var skrevet af en række søofficerer hver med sit speciale. Det næste større oversigtsværk, der udkom var Halfdan Barfods 2-bindsværk "Vor Flaade i Fortid og Nutid" fra 1941-42.

De nævnte bøger var nye generationers omskrivning af et gammelt tema og de byggede i stor udstrækning på hinanden. Yderligere havde de det til fælles, at forfatterne alle var søofficerer, hvad der selvfølgelig er naturligt, men hvad der på den anden side gav værkerne en særlig udformning og opbygning.

I Tidsskrift for Søværnen 1945 skrev kommandør P. Ipsen i forbindelse med en anmeldelse af en bog om Olfert Fischer følgende perspektivistiske bemærkninger:

"Da "Nordens Søkrigshistorie" i sin tid blev udarbejdet af Baron Schaffalitzky de Muckadell som lærebog, blev et hårdt følt savn afhjulpet. Bogen opfylder sin opgave som lærebog, men den afhjalp ikke det længe følte savn af et samlet historisk værk om vor søkrigshistorie. Et sådant værk kan selvsagt ikke udarbejdes af en enkelt, det må udarbejdes af en samling af mænd, hvor fag-historikere må have en fremtrædende plads. Det vil næppe være vanskeligt at finde et forlag, der vil tage denne store opgave op, ej heller vil det skorte på understøttelser fra institutioner; og fra historikeres side vil sagen antagelig også få god støtte.

Ikke alene har vort søværn spillet en så betydelig rolle som redskab for vor udenrigspolitik, at det kan have sin store almene interesse at få Danmarkshistorien søstrategisk belyst, og at samarbejdet mellem vor udenrigspolitik og vort søværn grundigt behandles, men vort søværn har tillige på mange måder været en foregangs-institution i samfundsmæssig, social og teknisk henseende, samtidig med at vor flåde har været rygstødet for vor skibsfart og for vor kolonisering, derfor er det også af største interesse at få disse sider belyst i et stort anlagt, samlet historisk værk.

Et sådant værk skulle selvfølgelig ikke være en propagandistisk panegyrik over vor flådes virke; men en kølig, kyndig vurdering, thi det er jo også af fejl, at man skal lære, ej heller skal sådan historieskrivning være præget af subjektivt principrytteri eller være udtryk for forud indtagne standpunkter, som forfatteren per fas et nefas ønsker bevist, den slags historieskrivning har, i alt fald historisk set, kun ringe værdi.

Ved hjælp til udarbejdelsen af et sådant værk foreligger der - foruden et rigt kun delvist benyttet arkivmateriale - en række enkeltstudier over visse personer eller perioder. De fleste af forfatterne hertil er søofficerer, hvoraf mange, som sidst admiral Briand

de Crevecoeur [hvis bog om Olfert Fischer Ipsen skulle anmelde], har udrettet et yderst fortjenstfuldt arbejde.

Men foruden at mange af disse forfattere har benyttet samme uoriginale kilder, overlapper de hinanden, eller huller i vor søkrigshistorie bliver tilbage, som ikke bliver udfyldt, og man savner den kontinuitet og homogenitet, som kun et samlet værk kan give, og endelig savner forfatterne jævnlige indgående og alsidige historiske viden, som kun historiske fagmænd kan være i besiddelse af. Når disse på deres side har ladet meget væsentlige dele af søkrigshistorien ligge, så skyldes det utvivlsomt en vis skyhed på deres side for at befatte sig med emner, som kræver faglige, maritime forudsætninger. Derfor er et samarbejde mellem søofficerer og historikere nødvendigt. Mange søkrigshistoriske skribenter har arbejdet under den vanskelighed, at forlagene ønsker, at de søkrigshistoriske bøger skal være populært og underholdende affattet for at give et godt salg, samtidig må bøgerne kun have et brgrænset omfang. Alt dette går selvsagt, mod forfatternes egentlige ønske, ud over den egentlige historiske værdi.

Hver gang en ny søkrigshistorisk bog kommer frem, bliver man opmærksom på, hvilket stort uopdyrket materiale, der stadig findes, og det synes at være en samfundspligt, at dette bearbejdes, inden det på den ene eller anden måde går til grunde".

På baggrund af disse velvalgte ord, der næsten burde hugges ind i sten et eller andet sted (sic!), skal værket "Flåden gennem 450 år" også vurderes. I en vis henseende baner den nye veje, men er på andre punkter uhyre traditionel. I sin ydre opbygning ligner værket meget "Danmarks Flaade" fra 1934 ved sin antologiske karakter, men ellers fører den de bedste traditioner fra Tuxens og Barfods bøger videre. Det siger sig selv, at den antologiske opbygning - der ganske givet er den eneste rigtige af et sådant værk - gør helhedsindtrykket heterogent. I de to bind er forfatternes antal henholdsvis 15 og 28.

Titlen "Flåden gennem 450 år" antyder et jubilæumsværk, og bøgerne har da også et sådant såvel positive som negative træk over sig. Der er mere blevet tale om en præsentation af søværnets mange aktiviteter og funktioner indledt i hvert tilfælde med en kort historik. Sagt med andre ord er værket ikke det længe savnede videnskabelige værk, som kommandør Ipsen efterlyste. Tre ikke-søffi-

cerer, hvoraf to er fag-historikere, er medarbejdere ved bd. 1; og i bd. 2 er 12 ikke-søofficerer medarbejdere.

Det vil være umuligt for en enkelt person at anmelde de enkelte kapitler i værket og dermed yde arbejdet fuld retfærdighed. Bemærkningerne her kan kun blive meget generelle. "Flåden gennem 450 år" og det supplerende bind er et pragtværk af monumental karakter, der ganske givet vil "sælge" søværnet og vores begivenhedsrige søkrigshistorie. Skønt det ikke er det videnskabelige storværk, som mange venter på, præsenterer det søværnet og dets mange funktioner på en udmærket måde. Værket er vor generations oversigtsværk om flåden gennem tiderne og bør nå ud i mange danske hjem og stimulere interessen for vor maritime position og historie.

HANS CHRISTIAN BJERG

Prisen for "Flåden gennem 450 år", 2.udg. 1970 er i helfablea 298 kr. og i helskind 348 kr. "Flåden, administration, teknik og civile opgaver" koster i samme udstyr henholdsvis 248 kr. og 298 kr. Købes begge bind samlet er prisen i helfablea 498 kr. og i helskind 598 kr. Alle de angivne priser er incl. moms.

EN FORSINKET ANMELDELSE

For nylig er der tilgået Marinens Bibliotek en lille bog med titlen "Breve fra en Værnepligtig. Skizzer fra en dansk Orlogsmænd og Livet under Tjenestetiden". Bogen er udgivet i Køge 1882. Forfatteren, der er anonym, kalder sig "en banjergast". Bogen indeholder 16 "breve" skrevet i tiden 12.4-15.10 1881, der alle har været offentliggjort i "Køge Avis".

"Banjergasten" bliver efter tjeneste i eksercerskibet DANNEBROG overført til JYLLAND og deltager i togtet til Southampton og Ferrol. Derefter gør han tjeneste på ODIN og deltager bl. a. i æreskompagniet, der opstilles ved afsløringen af statuen af Niels Juel ved Holmens Kanal.

Under skildringen af tiden i ODIN findes følgende maritime miljøbeskrivelse:

"I dette som i alle Flaadens Skibe findes der en Institution, som i ethvert velordnet Samfund sorterer under en Sundhedskommission, fordi den i Sagens Natur ingenlunde tjener til at rense Luften. Den velvise Bygmester af Panserskibet ODIN har fundet særlig Anledning til at placere denne Institution klods op ad Kabyssen og ved en direkte Gjennemgang sætte den i Forbindelse hermed. Igjennem begge disse Rum gaar Ankerkjæderne gennem Brønden ned paa Banjerne, hvor Mandskabet sover, og hvor Luften i Reglen er forpestet nok i Forvejen. Det var saamænd synd at negte, at denne Hensynsfuldhed imod Landets Børn gjør Staten megen Ære".

Man forstår godt, at mandskabet til tider har længtes efter krudtrøg!

HCB

PRISVÆRDIGT PRIVAT INITIATIV

"Hvordan markere et 25-års jubilæum på en mere værdig måde end ved at udsende en bog om et maritimt emne? Danmarks politiske storhed var altid forbundet med herredømmet til søs, og nu, hvor stormagtsdagene forlængst er forbi, nyder vi rundt om i verden respekt som skibsbyggere og søfarende nation".

Således indledes forordet til en lille bog, som firmaet Thomas Schmidt A/S har ladet kommandørkaptajn R. Steen Steensen udarbejde i anledning af et jubilæum. Bogen har fået titlen "Fra TREFOLDIGHEDEN til Fregatten JYLLAND". Initiativet er bemærkelsesværdigt. Firmaet forhandler kraner og elevatorer og lign. Grundlæggeren Thomas Schmidt er imidlertid en stor ven af søen og vor marinehistorie og har valgt at markere jubilæet på denne ejendommelige måde. Som bekendt er vi ikke forvante med litteratur om den danske flåde og vor marinehistorie; denne lille bog er derfor en sjælden - og i øvrigt meget smuk - fugl. Det er en glæde at kunne anbefale bogen til læserne og meddele, at et mindre oplag - kun 500 - vil komme i boghandelen. På trods af, at prisen er 57,00 kr., er jeg overbevist om, at den vil blive revet væk.

Det er lykkedes kommandørkaptajn Steensen at skrive en fortrinlig lille oversigt til den danske marinehistorie, garneret med kendte og ukendte illustrationer. Der er grund til at ønske forfatteren til lykke med denne bog og takke Thomas Schmidt for initiativet.

HANS CHRISTIAN BJERG

